

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra tělesné výchovy a sportu

Sexuální výchova na 2. stupni základních škol

Diplomová práce

Autor: Jana Bížová

Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy (2. stupeň)

Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň – tělesná výchova

Učitelství pro 2. stupeň – občanská výchova

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Dana Fialová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Kamil Janiš, Ph.D.

Hradec Králové

2023

Zadání diplomové práce

Autor: Jana Bížová

Studium: P16P0375

Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - tělesná výchova, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - občanská nauka

Název diplomové práce: Sexuální výchova na 2. stupni základních škol

Název diplomové práce AJ: A study of sex education for primary school pupils in grades six to nine.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cíl: Cílem diplomové práce je charakterizovat sexuální výchovu jako jedno z témat vzdělávání na 2. stupni základních škol. Na základě dotazníkového šetření zjistit vztah učitelů k vyučování sexuální výchovy. **Metody:** Dotazování formou dotazníků, vyhodnocení dotazníků **Klíčová slova:** sexuální výchova, vyučování, pubescent, rodina, pedagog

- Janiš, K. (1999). *Didaktika sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Janiš, K. (2005). *Úvod do sexuální výchovy*. Opava: Slezská univerzita.
- Machová, J., Kubátová, D. (2015). *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada Publishing.
- Pšenička, O. (1995). *Sexuální výchova v rodině*. Pardubice: Hnutí rodina; Hradec Králové: Nakladatelství ADT.
- Šulová, L., Fait, T., Weiss, P. (2011). *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf.
- Täubner, V., Janiš, K. (1998). *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Výzkumný ústav pedagogický v Praze. (2004). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Stařeč: Infra.

Zadávací pracoviště: Katedra tělesné výchovy a sportu,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Dana Fialová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Kamil Janiš, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 5.1.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a parametrů pod vedením doc. PaedDr. Dana Fialová, Ph.D.

V Hradci Králové dne

.....

podpis

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č.13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

V Hradci Králové dne

.....

podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat doc. PaedDr. Daně Fialové, Ph.D., za odborné vedení, ochotu a cenné rady při zpracování mé práce, dále všem pedagogům, kteří mi pomáhali s realizací výzkumu a zúčastnili se dotazníkového šetření. Mé poděkování patří také mému příteli, mamince, tatínkovi a oběma mým sestrám za to, že mi byli celou dobu oporou a pomáhali mi v těžce zvladatelných chvílích a nepřestali ve mně věřit.

Anotace

BÍŽOVÁ, Jana. *Sexuální výchova na 2. stupni základních škol*. Hradec Králové. Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022, s. 81 Diplomová práce.

V diplomové práci se zabývám sexuální výchovou na 2. stupni základních škol. Oslovila jsem pedagogy sexuální výchovy a mým cílem bylo zjistit za pomoci dotazníkového šetření jejich vztah k vyučování této výchovy. V teoretické části se zabývám vymezením pojmů a vlivem rodiny a pedagogů na sexuální výchovu. Definuji zde formy, metody a obsah sexuální výchovy, které pak aplikuji i v dotazníkovém šetření.

Klíčová slova: sexuální výchova, vyučování, pubescent, rodina, pedagog

Annotation

BÍŽOVÁ, Jana. *A study of sex education for primary school pupils in grades six to nine*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022, p. 81 Diploma thesis.

In my thesis I am focusing on sexual education in middle schools. I talked with sexual education teachers to find out where they stand regarding teaching this education. In theoretical background I am focusing on definitions and the influence of family and teachers on sexual education. In this part I define forms, methods and concepts of sexual education, which I later also use in a survey.

Key words: sexual education, teaching, pubescent, family, educationalist

Obsah

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1. Vymezení pojmů	11
2. Sexuální výchova v ČR	13
3. Starší školní věk	16
4. Rodina a její vliv na sexuální výchovu	18
5. Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách.....	22
6. Realizace sexuální výchovy ve školách.....	24
7. Vyučující sexuální výchovy	26
8. Vyučování sexuální výchovy	29
8.1. Metody a principy	32
9. Obsah sexuální výchovy	36
10. Sexuální výchova z pohledu jiných vzdělávacích oblastí	39
10.1. Medicína.....	39
10.2. Psychologie a pedagogika	42
10.3. Právo	44
PRAKTICKÁ ČÁST	46
1. CÍL.....	46
2. METODIKA.....	47
2.1. Charakteristika výzkumného souboru	47
2.2. Sběr dat	47
2.3. Organizace výzkumu	47
2.4. Otázky v dotazníkové šetření	49
3. Výsledky	50
4. Diskuse	61
5. Závěr.....	66
5.1. Výzkumná otázka 1	67
5.2. Výzkumná otázka 2	68
5.3. Výzkumná otázka 3	68
5.4. Výzkumná otázka 4	69
SOUHRN	70
ODKAZY	71
Seznam použité literatury	71
Seznam použitých internetových zdrojů.....	74

Ostatní použité zdroje.....	76
Seznam příloh.....	77

ÚVOD

Historie sexuální výchovy jako partnerské, manželské či rodičovské výchovy se prolíná dějinami lidstva, avšak první přesné údaje spadají do druhé poloviny 19. století. Konkrétně do období první světové války. Někteří extrémisté zastávali například názory, aby matky rodily své potomky doma a děti ze sousedství se chodily na tyto porody dívat, protože názorné ukázky by mohly děti naučit spousty poznatků. Přes skepticismus většiny se začíná objevovat názor, aby se sexuální výchova zavedla do škol a byla hlavním ručitelem pro sexuální vzdělání, to se však nelíbilo laické veřejnosti, ani odborným pracovníkům. Postupem času se však sexuální výchova začala prezentovat v biologii, kde se probíraly pohlavní orgány a zahájila se i částečná prevence proti pohlavním nemocem (Janiš in Mitlöhner, 2006). Tuto osvětu ovšem nemůžeme přiřknout všem školám, byly to pouze vybrané školy, které chtěly šířit informace z této nauky dalším generacím.

Dnes už víme, že sexualita lidské rasy prochází v historii člověka jako klasická složka lidského chování. Bereme ji jako trvalé spojení lidské bytosti s přírodou (Täubner in: Horáková 1996).

Sexuální výchova se v dnešním světě stále menším tabu, normalizuje se o ní otevřeně hovořit v rodinách. Je tedy velkým krokem, že přestává být tabuizována i ve školách a objevuje se v osnovách a tematických plánech na základních školách.

Na sexuální výchovu však nemůžeme pohlížet pouze jako na nauku o sexu. Sexuální výchova v sobě nese mnohem rozsáhlejší témata, než je právě sex, byť i ten je do této nauky zahrnut. Pokud se na sexuální výchovu nahlížíme v širší rovině, hovoří se zde o hygieně, tělesném dospívání, kultuře, pohlavních nemocech, prevenci, sexuální orientaci, rodičovství a tak dále (Šilerová, 2003).

Škola by neměla do čela sexuální výchovy dávat pedagoga, který o vyučování této nauky nestojí a nemá k ní vztah. Je důležité, aby pedagog byl schopen odpovídat žákům na otázky a byl na hodinu připraven. Ne vždy se na hodinách sexuální výchovy stane, že děti jsou aktivní a otevřené k diskusi. Pokud mají žáci svou první hodinu sexuální výchovy až v pozdějším školním věku, není snadné s nimi zahájit debatu.

V této době je velmi těžké žáky něčím v sexuální výchově zaujmout. Předpokládají, že vše z osnov sexuální výchovy vědí a co ne, to si mohou vyhledat na internetu. Dříve bylo jednodušší zaujmout žáky touto problematikou vzhledem k omezenému množství zdrojů a jejich dostupnosti. Avšak v té době bylo toto téma kontroverznější než dnes. Společnost se mění a mění se i žáci, kteří často dospívají dříve po duševní stránce (Rydlo In: Mitlöhner, 2008).

Proto je podstatné zařazovat sexuální výchovu právě do základních škol. Je to jediná možnost, aby se tyto informace dostaly k většině dospívajícím. Jedná se o nenahraditelnou cestu, jak se informace o sexuálním zdraví k žákům dostanou včas (Täubner & Janiš, 1998).

TEORETICKÁ ČÁST

1. Vymezení pojmů

Pro správné uchopení tématu a pochopení rozboru problematiky, je v úvodní kapitole diplomové práce důležité charakterizovat základní pojmy související s tématem sexuální výchovy. Těmito pojmy jsou sexuální výchova a sexualita. V diplomové práci se tyto pojmy budou často skloňovat, a proto je důležité tyto pojmy vymezit pomocí definic od několika autorů.

Sexuální výchova

Dle Šulové jde pojem „*sexuální výchova chápat jako proces, který má dlouhodobě probíhat ve funkčních či normálních rodinách, kde škola pouze supluje nefunkční chování rodičů v této oblasti, vůči vlastním dětem. Škola v případě sexuální výchovy poskytuje možnost institucionálního, kontinuálního a odborného působení na všechny děti a dospívající, z nichž někteří tyto poznatky již slyší opakovaně, ale někteří se s těmito znalostmi seznamují prvně.*“ Dále Šulová pokračuje, že „*Sexuální výchova v rodině i ve škole je významným působením proti snižování stability rodinné struktury, proti zhoršování vztahů ve společnosti obecně.*“ (2011, s. 386)

Janiš a Täubner (1999, s. 6) říkají, že sexuální výchova je plánována jakožto složka pro vývoj kladných citů a mezilidských vztahů. Dále říkají, že pojem sexuální výchova je nutno chápat jako neoddělitelnou součást výchovy mravní, jelikož je primárním ukazatelem pro vyvážený vývoj dítěte a mladistvých, kteří se připravují na partnerský, manželský a rodičovský život. Sexuální výchova v této době může také korigovat, kam naše společnost bude směřovat dále jako celek.

Sexualita

Slovo sexualita vzniklo z latinského slova „*sexus*“, což v překladu znamená pohlaví. V sociologické encyklopedii zmiňuje Burešová (2017, online), že je sexualita definována jako základní potřeba člověka. Sexualita také zajišťuje rozmnožování lidské rasy. Dále v sociologické encyklopedii pokračuje, že dle definice organizace WHO (World Health Organization) je sexualita základní potřebou všech lidí, ale každým člověkem je vnímána jinak, všem by však měla navazovat pocity blaženosti. Dále dle sociologické encyklopedie

sexualita plní i oddechovou úlohu v lidském životě a sama sexualita se postupem času transformuje na lásku (Burešová in: Sociologický ústav AV ČR, V.V.I., 2017, online).

Dle Janiše (2007) plní sexualita také jednotlivé funkce, jako příklad udává funkci reprodukční, kdy je s pomocí styku mezi mužem a ženou zabezpečena reprodukce druhu.

Giddens (2012) říká, že sexualita je v našem životě silně zastoupena, jelikož souvisí s naším tělem, ale je s námi spjata i z důvodu zachování našeho druhu. Pokračuje, že v dnešní době je však sexualita zastoupená i na veřejnosti. V posledních letech se tvrdí, že sexualita prochází revolucí. Spousty vzdělaných jedinců se k této sexuální revoluci hlásí za účel určité vidiny svobody a nekonečných limitů.

Posledním uvedeným autorem, který nabídne vymezení pojmu sexualita je Zlatko Pastor, uznávaný gynekolog. Pastor (2007) popisuje sexualitu jako komplikovanou. Je to určitá síla k bytí.

Sexualitu lze prožívat a projevovat pěti způsoby:

- biologická stránka: puberta, reprodukce;
- psychická stránka: pocity a emoce, romantické prožívání, představa o svém těle (body image), potřeba soběstačnosti;
- sociálně-kulturní stránka: normy, pravidla, očekávání, stereotypy;
- mezilidská stránka: mezilidské vztahy, komunikace, vzájemnost;
- morální stránka: hodnoty, víra, rozhodnutí.

(Éducation et Enseignement supérieur Québec, 2018, online)

2. Sexuální výchova v ČR

Významem sexuální výchovy v širším slova smyslu by mělo být připravení dětí v rodinách a žáků ve školách na partnerský, manželský a rodičovský život. Dítě je zde připravováno i na samotný sexuální život, do kterého patří zdraví a prevence proti pohlavním nemocem. Sexuální výchova rozvíjí individualitu dítěte a je potřeba ji chápat jako důležitou součástí výchovy (Janiš, Täubner, 1999).

Sexuální výchova musí být rozvážně rozvržena do jednotlivých vývojových období dítěte. Primárně se dítě první odpovědi na sexuální otázky dozvídá v rodině. Tuto výchovu je také důležité chápat ve dvou směrech. Prvním je biologie člověka a jeho touha po sexualitě. Druhým směrem je emoční stránka člověka a mravní pohled na sexualitu jedince (Täubner, Janiš, 1998).

Vyučování s tématy sexuální výchovy v České republice není politicky tabuizován. Pedagogové mají poměrně svobodu v hodinách zabývajících se sexuální výchovou. Tyto hodiny však musí odpovídat standardům dokumentů MŠMT (Jarkovská, 2013).

Od roku 2010 mají vyučující k dispozici dokument *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách*. Tento dokument v sobě obsahuje i témata jako internetové zneužívání dětí, otázka genderu a tak dále.

Vývoj sexuální výchovy v České republice zpomalil bývalý ministr školství Josef Dobeš, který veřejně v letech 2010-2012 vystupoval proti sexuální výchově na školách. Snaha o potlačení sexuální výchovy na školách se však vytratila z odstoupení ministra Dobeše ze své funkce v roce 2012.

Někteří rodiče si pod pojmem sexuální výchova představí zastaralá videa o pubertě a velmi detailné videa, která odpovídají na otázku odkud se berou děti, u těchto videí se vždy jedinci cítí nesmělý a jsou v rozpacích.

Dle odborníků by správná sexuální výchova měla zahrnovat mnohem více věcí:

Problémy patřící k lidskému růstu a vývoji spolu se základními fakty o pubertě, sexu a antikoncepci. Výuka může pokrýt témata jako zdravé vztahy, prevence sexuálního násilí, body image, sexuální orientace a genderová identita. Výzkumy ukazují, že srozumitelná, kulturně citlivá a inkluzivní sexuální výchova pomáhá předejít sexuálnímu násilí a mladí

lidé mají větší pravděpodobnost vytvořit si mezi sebou zdravý vztah. Tento způsob také snižuje riskantní sexuální chování, těhotenství u náctiletých a podobně. Sexuální výchova má ukázat srozumitelný, pozitivní pohled na sexualitu. Studenti díky ní získají nejen vědomosti, ale i respekt a vhodné chování. Sexuální výchova je založena na hodnotách jako je genderová rovnost, respekt vůči diverzitě a obecný respekt vůči psychické i tělesné stránce ostatních (Éducation et Enseignement supérieur Québec, 2018, online).

V České republice je sexuální výchova zahrnována zejména pod předmět výchova ke zdraví. Dle Uzla (2006) by bylo potřeba do škol sexuální výchovu zavést jiným způsobem. Navrhuje například nahradit název výchova ke zdraví za výchovu sexuální. Ve výchově ke zdraví sice má sexuální výchova částečně své místo, avšak Uzel pokračuje, že čím větší samostatnost mají pedagogové k zařazení sexuální výchovy do výuky, tak tím méně se sexuální výchova vyučuje. Děje se tak z důvodu, jelikož učitelé nemají přímé instrukce k časové dotaci tohoto tématu.

Sexuální výchova se v ČR vyskytuje v rámcových vzdělávacích programech pro všechny stupně vzdělávání. Není však nikde blíže uvedeno a vysvětleno v jakých předmětech či hodinách sexuální výchovu vyučovat. Dá se říct, že sexuální výchovu si každá škola může zorganizovat dle svého uvážení, respektive dle uvážení ředitele školy. Tento potenciál lze uchopit a realizovat s příznivým výsledkem. Školy se mohou orientovat dle konkrétní třídy nebo aktuálním dění ve světě či v České republice. Naše země má potíž s malým množstvím metodického materiálu, zdrojů a předloh příprav pro vyučování sexuální výchovy. Problémem je také nedostatečné vzdělání sexuálních pedagogů. Zatímco pro jiné předměty například: přírodovědné, jazykové a tak dále se připravuje a organizuje spousta školení a sepisuje nespočet příprav. Pro pedagogy sexuální výchovy jsou možnosti školení a zdrojů velmi limitovány. I přesto naše země zařazuje sexuální výchovu do výchovy a vzdělávání žáků na svých školách. (Jarkovská, 2020)

Ze směru náboženského nejsme v naší zemi téměř ničím v sexuální výchově omezováni. Při porovnání s řadou afrických či muslimských kultur, které jsou v tomto směru velice diskrétní a mají pevná pravidla, jsme v naší zemi k sexuální výchově a její otevřenosti nejen v rodině, ale i ve školách velmi tolerantní. Neznamená to, že v naší zemi na této problematice není co zkvalitnit. Doba a vše okolo ní, tedy i výchova, jde stále dopředu a je důležité, abychom tímto neustálým pokrokem posouvaly i výchovu k sexualitě.

Také za našimi hranicemi nemá sexualita, potažmo sexuální výchova takovou volnost, jako právě v naší zemi. Příkladem je Polsko, které je silně křesťanský stát a k otázkám sexuální výchovy je velmi uzavřené. Příkladem nám může sloužit nedávný zákaz potratů, který nabyl platnosti 27. ledna 2021. Pokud ženy tento zákaz nerespektují, čekají je sankce jako například finanční pokuta či vazba (Amnesty international, 2022, online).

Dle Jarkovské (in: Štěrbová, Rašková, Procházka & Prouzová, et al., 2012), i přes to, že je naše země sexuální výchově otevřenější než jiné země. Máme zde odpůrce sexuální výchovy. Jedním z hlavních odpůrců, kteří vystupují proti sexuální výchově je sdružení Akce D. O. S. T. Toto sdružení se hlásí k tradičním hodnotám pro rodinu i stát.

Jarkovská pokračuje, že jedním argumentem odpůrců sexuální výchovy je například, že vyučování sexuální výchovy na školách je jasné zestátňování dětí. Výchova by dle nich měla probíhat pouze v rodině. Jarkovská říká, že pokud se bavíme o dítěti jako o lidské bytosti není to majetek státu, ale také není majetkem rodičů. Dítě je lidská bytost, kterou se stát zavázal ochraňovat stejně jako všechny občany. K této ochraně patří i prevence před sexuálním zneužíváním a nemocemi.

3. Starší školní věk

Dle Zacharové (2012, online) se žáci na druhém stupni základních škol nacházejí v období staršího školního věku. Toto období začíná mezi 11. a 13. rokem života a končí mezi 15. a 16. rokem. Zacharová popisuje jednotlivé části pubescentního vývoje následovně:

Tělesný vývoj

V období staršího školního věku jedinci velice rychle rostou. Jedincům nejprve rostou horní a dolní končetiny. To způsobí, že pubescentní jedinci na nás působí neobratně. Dívkám začíná růst poprsí a tvarují se typické ženské křivky. U chlapců v tomto období pozorujeme nárůst svalové hmoty, změnu hlasu (mutace), která nastává z důvodu prodlužování hlasivek. V tělech jedinců se vyplavuje více hormonů, díky kterým se dotvářejí vnitřní pohlavní orgány (varlata a vaječníky). U obou pohlaví začíná typické ochlupení.

U dívek se začátek dospívání připisuje první menstruaci. Ta obvykle přichází mezi 12. a 14. rokem, to však nemusí být pravidlem. Konec pubescence u chlapců převážně nastává mezi 15. a 16. rokem života, kdy chlapci mají první výrony semene. K poluci může docházet v jakémkoliv věku. V období dospívání je to však nejčastější.

Ve starším školním věku se probouzí sexuální pudy a s nimi i sexuální chování. Jak své sexuální chování bude jedinec v tomto období dávat najevo záleží na pohlavních hormonech, ale také na výchově, kterou mu poskytovala jeho rodina. Pubescenti nemají moc intimních vztahů. Pokouší se mezi sebou poznávat a začíná pár intimních doteků. Mohou zde být výjimky, které sexuální život zahajují v pubescentním věku a z některých jedinců se stávají i pubescentní rodiče (Zacharová, 2012, online).

Kognitivní vývoj

V tomto období jedinci přechází z mechanického učení do logického. Začínají si uvědomovat návaznost učiva. Pozornost je velmi kolísavá. Záleží na zaujetí jedince pro dané téma a jeho individuální zájmy. V tomto období jedince doprovází vnitřní problémy, což bývá většinou jedním z důvodů zhoršení prospěchu ve škole. V tomto věku už jedinec přemýšlí jako dospělý člověk, zajímají se o budoucnost, dostávají se do různorodých situací a umí si vyvodit jejich řešení a důsledky svého chování. Pubescenti mají velmi

zajímavé, avšak nerozvážené nápady. Pro jejich neuvážené chování jim dospělý často v jejich kreativitě brání (Zacharová, 2012, online).

Citový vývoj a socializace

Pubescenti mají často náladové a impulzivní chování. Cítí se sami bez pochopení okolí a blízkých osob. Tyto stavy mohou vyústit depresemi, které pak mohou vést k myšlenkám na sebevraždu, ubližování si či k poruchám příjmu potravy, projevující se obzvláště u pubescentních dívek.

Starší školní věk se většinou považuje za druhé období vzdoru (první období vzdoru se objevuje v batolecím věku) důvodem jsou výhrady jedince proti zavedenému řádu. Chtějí samostatnost a odpovědnost. Proto začínají mít špatné vztahy s rodiči, kteří jim požadovanou volnost často nedovolí. Vznikají hádky mezi rodiči a dětmi. Pokud rodiče neměli dobré vztahy s dítětem před tímto obdobím o to těžší je s jedincem vycházet v období pubescentním.

Všechny tyto faktory mají vliv na sebevědomí pubescenta. Jedinec v tomto období potřebuje výraznou podporu a pochopení svých vrstevníků. Autoritu nepřijímá nejenom jako rodiče, ale odmítá veškeré autority například pedagogy (Zacharová, 2012, online).

Sociální aktivizace

Jedinci se začínají zajímat více o sport a o jiné zájmové aktivity. V tomto období je baví móda, hudba a v neposlední řadě vyhledávají tajemno.

Toto období je charakteristické pro hledání sama sebe, což souvisí i s volbou povolání. Pubescenti objevují různá povolání a zvažují jejich možnosti do budoucna. Začínají se zajímat o vzdělání k dané profesi. Je důležité je podporovat nejen v rodině, ale také ve školách, kde jim mohou pomoci například poradci pro volbu povolání.

V tomto období je velmi náročné jak pro jedince, tak i pro jeho okolí. Podpora pubescentů v jejich sebepoznání a seberozvoji je velmi významná (Zacharová, 2012, online).

4. Rodina a její vliv na sexuální výchovu

Rodiče od školy z obecného hlediska očekávají primárně vzdělání a výchovu jejich ratolestí. Hlavní odpovědnost za děti ve výchově i vzdělání ale mají vždy rodiče. Povinností školy je zákonné zástupce informovat o vzdělání jejich dítěte (Majerčíková, 2011, online). Výjimkou o informovanosti rodičů není ani sexuální výchova.

Obecné informace by žáci měli primárně dostávat ve školách. Avšak individuální a mateřský přístup nedostanou nikde jinde než ve své rodině. Rodina má na sexuální výchovu podstatný vliv. Pokud se v rodině otevřeně mluví o sexualitě a jiných sexuálních otázkách, promítá se to na chování žáků a utváří je to i pro dospělý život.

Není žádným tajemstvím, že rodiče nejsou vždy otevření možnosti sexuální výchovy ve školách. Důvodem je tabu sexuálních otázek v rodině neboli zásada mlčení, která se předává z generace na generaci. Rodiče se straní rozhovoru se svými dětmi a obávají se odpovídat na otázky, jelikož s nimi tyto otázky taktéž nikdo nediskutoval.

Dle Šilerové (2003) v rodinném zázemí vzniká přirozené prostředí pro sexuální otázky. Malé děti si povšimnou, že maminka má poprsí a že tatínek má penis nebo jsou děti svědkem matčina těhotenství, které je nenechá klidnými a zahlcují rodinu otázkami. Většinou se tyto situace odehrávají v batolecím období, kdy děti prožívají období otázky „Proč?“. Rodiče se jim na tyto otázky většinou nebojí odpovídat. Odůvodňují si situaci tím, že děti ještě nemají rozum na správnou dedukci těchto otázek. S tím se nedá zcela úplně souhlasit. Šilerová pokračuje, že děti vnímají již od útlého věku různé informace. Víme přeci, že když jim ukážeme určitý předmět zapamatují si jeho název. Stejně tak je tomu i s popisem lidského těla včetně pohlavních orgánů a jejich funkcí.

Šilerová pokračuje výrokem, že každá rodina má na sexuální výchovu jiný názor. Někteří rodiče pokládají sexualitu za nejdůležitější část výchovy, jiní ji zase neberou jako stěžejní a spíše se jí straní. Jiní ji berou jako přirozenou věc, kterou by ani oni sami nenazvali výchovou. Otázka sexuální výchovy v rodině může být také velmi ovlivněna náboženstvím. Víra s jejími morálními zásadami musí být ve škole respektována. Šilerová uvádí, že rozdíly v rodinných hodnotách se mohou lišit v různých odvětvích, například v pohledu na antikoncepci, přiměřený věk pro zahájení sexuálního života či na interrupci.

Důležité je zmínit i témata sexuální výchovy, která zákonní zástupci dětem nepředávají z důvodu víry nebo morálního smýšlení, jelikož se děti budou v mladistvém i dospělém životě setkávat i s jinými názory, než o kterých je informovali jejich rodiče. Výjimkou není ani škola, kde se v sexuální výchově vyučují obecné informace. Správně by se v základních školách měla probírat témata napříč celou sexuální výchovou a různé možnosti řešení otázek této problematiky. Shodně postupovat by měli i rodiče. Předat dětem svou filozofii smýšlení o intimních otázkách, ale také jim nastítnit verze, s kterými se v životě mohou setkat. Děti následně nebudou překvapeny jinými názory na daná témata, která s nimi budou sdílet jejich vrstevníci či pedagogové.

Výchovou podporujeme sociální chování člověka. Sexuální výchova se skutečně promítá ve všech stylech výchovy. I moralistická výchova a její tabu o sexuální výchově je svým způsobem výchova k sexualitě, tedy spíše k asexualitě. I tyto puritánské názory ovlivní člověka v jeho dalším sexuálním chování po zbytek života (Täubner, 1996).

Šilerová (2003) zmiňuje, že nejvíce se v rodinách hovoří o tématech jako je rodičovství a partnerské vztahy, o kterých se dle výzkumu mluví ve třech čtvrtinách rodin. O pohlavním dospívání a jeho projevech, antikoncepci, pohlavně přenosných chorobách či pohlavním styku se debatuje ve dvou čtvrtinách rodin. Nejméně se v rodinách mluví o masturbaci, přesněji pouze ve 14 % rodinách. Výstražné je zjištění, že pouze třetina rodin s dětmi mluví o pohlavním zneužívání. Dále Šilerová pokračuje přesvědčením, že je jisté, že rodiče si vybírají méně náročná témata pro případnou diskusi. Jedná se o témata jim blízká a snadněji vysvětlitelná. Z toho vyplývá naléhavost začít více zařazovat sexuální výchovu do škol, jelikož si rodiče sami nejsou jisti, co s dětmi v otázkách sexuality probírat.

Dle Pšeničky (1995) mají rodiče vždy oprávnění znát obsah sexuální výchovy, který se dítě vyučuje ve škole. Pouze tak je možné, aby rodiče porovnali obsah výuky ve školách s jejich mravními a etickými hodnotami rodiny. Škola by tedy dle Pšeničky měla primárně respektovat právo rodičů na přednostní sexuální výchovu.

Partneři či manželé, zodpovídající za výchovu dítěte, si musí nastavit hranice sexuální výchovy stejně shodně jako u jiných otázek výchovy. Vytyčení si shodné výchovy je důležité pro komplexní formování dítěte. Sexuální výchova by měla být totožná u chlapců i dívek. Chlapci by měli mít možnost se postupně s přibývajícím věkem dozvídat o ženském těle a dívky o mužském těle.

Dle Šilerové (2003) „*Dospívající získávají informace o sexualitě a pohlavním dospívání nejčastěji od spolužáků či kamarádů (81 % dospívajících) a z médií (66 %). Od matky získala informace polovina dospívajících, od učitelů 47 %, od partnera nebo partnerky 40 % a od otce pouze 23 % dospívajících.*“. Šilerová dále pokračuje, že dospívající uvedli, že nejraději se dozvídají odpovědi na sexuální otázky od rodičů nebo partnerů. Zdůvodněním je pro ně snazší diskuse o tomto tématu s osobou jim citově blízkou. Z médií a od vrstevníků se tedy dozvídáme více informací, ale nejsou to informace natolik vyžadované. Šilerová při popisování výzkumu uvádí odpovědi mladistvých, kteří se doznali k touze mluvit více o sexualitě se svými dětmi, než hovořili s rodiči. Je zde tedy patrné, že sexuální výchova v rodinách je žádaná.

Pokud má mít rodina vliv na dítě z ohledu sexuální výchovy, je zde na místě si položit otázku, zdali stačí zkušenosti z rodiny nebo je třeba se nadále vzdělávat i jako dospělý jedinec. Společnost a kultura se stále vyvíjí. Jistotou tedy je, že i sexualita a otázky týkající se jí se budou nadále vyvíjet. Ve většině případů však můžeme uvést, že rodiče vychovávají své děti intuitivně, což samozřejmě platí i v sexuální výchově. V porovnání s výchovou dávné historie je dnešní výchova přesto velmi odlišná. Dříve se rozhodovalo o výchově hlavně dle poměrů. Nebylo možné dítě vychovávat k tomu, aby bylo úspěšné, pokud jeho rodina byla v nižší třídě. Dítě bylo vychováno dle poměrů tak, aby převzalo řemeslo. O osudu dítěte rozhodoval otec. Sledujeme zde značné rozdíly výchovy dříve a dnes. Tudiž nelze popřít historický vývoj výchovy. Důležitým faktorem ve výchově je, ochota rodiče se nadále vzdělávat o aktuálním dění ve světě. Dítě nebude žít v minulosti, ve kterém vyrůstal rodič. Příprava potomka na budoucnost je základním výsledkem výchovy, a to i té sexuální. Výsledky výzkumů nám ukazují nárůst pasivně stráveného času rodiče s dítětem. Sledování televize je jednou z nejčastějších činností pro společně strávený čas. Stále upadají i jiné podoby volnočasových aktivit rodin. Děti i mladí přestávají mít blízký vztah k rodičům a nemají prostor pro dialogy, které by s rodiči chtěli vést nebo postrádají rozhovory, které by rodiče měli chtít s dětmi a dospívajícími probírat (Žumárová in: Svatoš, 2002).

Rodina má primární právo ovlivňovat výchovu dětí. V řadě rodin to takto nefunguje. Především pokud se bavíme o sexuální výchově. Někteří rodiče jsou přesvědčení, že se jejich děti tyto informace dozvědí ve škole nebo sami během jejich života, tudíž sexuální témata v rodině neotvírají. Výchova dětí a mládeže samozřejmě přesahuje hranice rodiny.

Výchova pokračuje i ve škole, kde nejen pedagogové mají na děti značný vliv. Ve školách však obvykle dítě nemá takovou důvěru jako by mělo při rozebírání tohoto tématu v rodině.

Čapek (2013) uvádí, že kooperace rodiny a pedagogů je podstatná složka vzdělávání, především pokud se bavíme o výchově a vzdělávání na základní škole. Dále pokračuje, že pedagogové by se zákonnými zástupci žáků měli společně pracovat jako společníci, kteří formulují žáka za pomoci jejich výchově a vzdělávání. Čapek používá přirovnání, že škola je klientem rodiny a musí ctít privilegium o primárním rozhodování vzdělání jejich dětí a díky společné komunikaci a spolupráci přichází pozitivní výsledek vzdělávacího procesu. Pro vyšší efektivitu spolupráce uvádí Čapek tyto 4 body:

1. *„Profesionalita*
2. *Vhodná komunikace s rodiči*
3. *Optimismus a pozitivní postoj*
4. *Vstřícnost.“*

5. Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách

MŠMT nechalo doporučení zpracovat na základě průzkumu od Výzkumného ústavu pedagogického v Praze, který zjistil, že většinu informací děti čerpají od kamarádů a škola nehraje v podávání informací o sexu významnou roli. Tento dokument nabízí vyučujícím vhled do novodobých témat. Příkladem může být sexuální zneužívání mladistvých a dětí přes internet a sociální sítě, genderové pojetí sexuální výchovy (Jarkovská, 2013).

V tomto doporučení se nachází mnoho podmínek organizačních, tak právních, které se odvolávají na školní řád. Je možné zde najít příklady různých forem vyučování, metody výuky, doporučené odkazy a přílohy, které poslouží pedagogům sexuální výchovy k zorientování se v této problematice.

Úvodem v doporučení je připomínáno, že hlavním atributem pro spokojený život je zdraví, které by mělo být podporováno nejen v rodině, ale i ve škole. Pod pojem zdraví dle MŠMT neodmyslitelně patří i vzdělání v předmětu sexuální výchova. Toto doporučení by mělo sloužit jako doplňující materiál, ne však primární, pro školy a především pedagogy, kteří se sexuální výchovou zabývají.

MŠMT se zmiňuje, že naléhavost sexuální výchovy ve školách stoupá, jelikož se svět mění. Například změny v komunikaci na internetu nabývají na rychlosti. To může mít zapříčinění sexuální zneužívání na internetu. Internet v řadě případů podporuje homofobní chování a šíří ho dál mezi nevzdělané jedince.

Doporučení MŠMT také poukazuje na učení sexuální výchovy komplexně a v širším slova smyslu. Důležité je, aby žáci formulovali své morální zásady za pomoci vyučování a správnému uchopení sexuální výchovy si udělali na danou problematiku nezávislý názor, který mohou prezentovat, nikoli pouze interpretovat. Sexuální výchova je dle MŠMT dlouhodobý formulující proces v interakci žák a učitel.

V tomto dokumentu se klade důraz na personální zajištění školy pro sexuální výchovu. Doporučení MŠMT považuje za podstatné u pedagoga sexuální výchovy:

- Odbornost, a to především v didaktice sexuální výchovy.
- Průběžné doplňování aktuálních informací.
- Pozitivní myšlení, umění naslouchat, vést diskusi a respektovat názory žáků.

- Znat své povinnosti při podezření na sexuální zneužívání nebo sexuální násilí, nikoli pouze u žáků.
- Kooperovat společně se školním psychologem, metodikem prevence, otevřeně mluvit a radit ostatním pedagogům ve sboru.
- Dokázat komunikovat s rodiči, hlavně pokud se jedná o změnu ve výuce sexuální výchovy z důvodu duchovních nebo národnostních odlišností.
- Chápat, že pedagog je žákům příkladem.
- Otevřenost při různých sexuálních odlišnostech, popřípadě žákovi pomáhat a naslouchat mu.

U ředitele školy je dle doporučení MŠMT nejdůležitější, aby ve své škole podporoval vyučování sexuální výchovy. Zajišťoval podmínky a dbal na vzdělávání pedagogů různými kurzy či semináři.

Školní metodik prevence má funkci vyhledávat individuální nebo problémy ve třídním kolektivu. Tyto problematické situace mají návaznost na sexuální výchovu. Demonstrují pedagogovi sexuální výchovy témata pro vyučování této výchovy. Metodik prevence slouží jako spoj mezi třídním učitelem, pedagogem sexuální výchovy, rodiči a ředitelem.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v České republice vytvořilo desatero k sexuální výchově, které zní:

1. *„Spolupráce školy s rodinou.*
2. *Systémovost a provázanost sexuální výchovy s celým výchovně vzdělávacím procesem ve škole.*
3. *Vědeckost v sexuální výchově.*
4. *Princip důvěry.*
5. *Koedukovanost v sexuální výchově.*
6. *Etický přístup.*
7. *Komplexnost a harmonie v sexuální výchově.*
8. *Osobnost učitele.*
9. *Přiměřenost v sexuální výchově.*
10. *Neodsuzující a citlivý postoj k sexualitě.“*

(MŠMT, 2010, online).

6. Realizace sexuální výchovy ve školách

Před realizací sexuální výchovy je důležité, aby si pedagog sám uvědomil, v čem je tato výchova podstatná. Dle Halama (in: Mitlöner & Prouzová, 2020) si učitelé musí uvědomit závazek, který mají k vykonávání prevence u žáků. Sexuální prevence je dnes stále aktuálnější téma. Halama pokračuje, že při realizaci sexuální výchovy je důležité se držet těchto zásad – sexuální výchovu bychom měli vést bezpečně, zdvořile, upřímně, svobodně, současně, komunikativně, humorně, ale především efektivně a preventivně.

Rámcový vzdělávací program (RVP) vymezuje svůj určitý „rámec“ v oblasti vzdělávání, tedy i pro sexuální výchovu v různých fázích vzdělávání (předškolní, základní a střední). RVP však není určen přesný obsah výuky, který by měl být žákům předáván. RVP klade důraz na klíčové kompetence, které by si žáci měli v průběhu vzdělávání osvojit. Tato skutečnost je příznivá pro výuku sexuální výchovy, kterou mohou vyučující uchopit a předat žákům flexibilně dle jejich potřeb. Pružnost, kterou RVP nabízí je ovšem taky nevýhodou, jelikož sexuální výchovu mohou vyučující ze svých předmětů vynechat nebo ji pojmut pouze okrajově (Jarkovská, 2013).

Realizace sexuální výchovy se primárně odráží v oblastech: Člověk a jeho svět, Člověk a příroda a Člověk a zdraví. Sexuální výchova s ohledem na tyto oblasti může být realizována v rozmanitých předmětech, různorodými vyučujícími. Těmito předměty mohou být: biologie, občanská a rodinná výchova. Sexuální výchově se může věnovat projektový den, kde se téma předá žákům komplexně. Častým využitím pro tuto výchovu jsou také externí odborníci, kteří na školách mohou přednášet a vytvářet besedy, tito externisté mohou být z oblastí jako je kriminalistika, medicína, různé organizace. Organizací, které se v České republice zabývají sexuální výchovou není mnoho. Předněst však můžeme například Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu (Jarkovská, 2013).

Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu realizuje různé akce na školách a spolupracuje s pedagogy, psychology a jinými odborníky, kteří se o realizaci sexuální výchovy zabývají. Své služby rozšiřují i o online poradenství, jak mladistvým, tak pedagogům. Tato organizace pořádá i kongresy, se kterých jsou později sepsány sborníky, s kterých pedagogové mohou čerpat pro svou praxi nebo se pedagogové či široká veřejnost může těchto kongresů zúčastnit. Organizace na svých internetových stránkách také vydává mnoho článků odborníků, kteří se zaměřují na problémy a otázky

mladistvých. Příklady nejčtenějších článků: *Délka a šířka penisu - otázky a odpovědi*, *Předejakulační tekutina - otázky a odpovědi*, *Lze otěhotnět i jinak, než při souloži?*, *První pohlavní styk - otázky a odpovědi*, *Jak dlouho žijí spermie - otázky a odpovědi* (Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2023, online).

V RVP se realizace sexuální výchovy popisuje následovně: sexuální výchova v základním vzdělávání není předmětem ani tématem v tematickém plánu. Je však z části zahrnuta do několika tematických okruhů předmětu Výchovy ke zdraví, která se vyučuje na některých školách v 6.- 9. ročnících (Metodický portál RVP, 2009, online).

V nejnovějších úpravách RVP ZV – 2021 je sexuální výchova vyjmuta pouze ze vzdělávací oblasti člověk a jeho zdraví. Odstraněná část zní: „ČJS-5-5-08p uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku“ Dále je vyjmuta část učiva v té jisté oblasti a část tohoto vyjmutého učiva zní: „partnerství, manželství, rodičovství, základy sexuální výchovy – rodina, vztahy v rodině, partnerské vztahy, osobní vztahy, etická stránka vztahů, etická stránka sexuality“ (RVP ZV, 2021, online). Všechny další oblasti zabývající se sexuální výchovou jsou v RVP ZV – 2021 beze změn.

7. Vyučující sexuální výchovy

Jeden z hlavních faktorů vzdělávání je pedagog a jeho osobnost. Pedagogické fakulty nabízí široké spektrum příprav pedagoga do zaměstnání. Plánovitě ho však nepřipraví na všechna témata či úskalí, kterými bude muset v zaměstnání projít. Mezi jedno téma, které se až donedávna moc často neskloňovalo je sexuální výchova. Dle předního sexuologa R. Uzla by na pedagogických fakultách měla sexuální výchova zaujmout stejně důležité místo, jako má v životě. Pak by na vyučování témat sexuální výchovy byli pedagogové připraveni již z vysokých škol (Täubner, Janiš, 1998).

Vyučující sexuální výchovy však z části přenášejí do vyučování témat sexuální výchovy svůj vhled. Pokud pedagogové, jakožto dospělí jedinci netabuizují témata sexuální výchovy ve svém soukromém životě, potom se jim sexuální výchova vyučuje příjemněji. (Täubner, Janiš, 1998).

Do podvědomí se dostává obor výchova ke zdraví, který řada pedagogických fakult nabízí. V samotné charakteristice vyučovacího předmětu je několik témat týkající se sexuální výchovy, jako například: sexuální orientace, poruchy pohlavní identity, sexuální deviace, sexualita a zákon, základy a principy odpovědného sexuálního chování (RVP ZV, online).

Další varianta vzdělání v sexuální výchově je česká sexuologická škola, tato škola nabízí jako jedna z mála vzdělání v sexualitě, které mohou vyučující sexuální výchovy využít. Představitelé této školy se podílejí na vytváření a přípravě učebnic a dalších studijních materiálů, které jsou potřeba pro vyučování sexuální výchovy (Jarkovská, 2013).

Někteří učitelé mohou mít pro sexuální výchovu dané vzdělání, ale také musí mít osobnostní předpoklady. Täubner a Janiš (1998) přirovnávají nedostatek osobnostních předpokladů vyučujícího sexuální výchovy k malému matematickému talentu, který je ve vyučování matematiky překážkou, a tudíž pedagog nemá vlohy tento předmět vyučovat.

Uzel (2006) uvádí, že dle Světové zdravotnické organizace více než třetina učitelů sexuální výchovu nedokáže vyučovat. Tito učitelé se tématu sexuální výchovy ve svém předmětu vyhýbají, anebo je jejich vyučování pouze formou výkladu a žáci se z něj nedozví podstatné praktické informace, které jsou pro sexuální výchovu primární. Uzel uvádí, že tito pedagogové své vyučování o sexuální výchově většinou zkrátí na prevenci sexuálního

chování propojené s okrajovým výkladem o pohlavních nemocech a antikoncepci, která je jednostranně zaměřena na kondomy bez odkazu a představení dalších druhů antikoncepcí.

Dle Täubnera a Janíše (1998) se o sexuální výchovu ve třídě má nejvíce zajímat třídní učitel, jelikož on má největší povědomí o svých žácích. Třídní učitel má k dispozici řadu prostředků, kterými své žáky může poznávat blíže a tím ulehčit proces sexuální výchovy. Mezi tyto prostředky patří například výsledky sociometrie ve třídě, výsledky z pedagogicko – psychologické poradny, individuální rozhovory s žáky, třídnické hodiny a tak dále. Z tohoto faktu vychází skutečnost, že převládající úlohu v procesu sexuální výchovy k žákům i rodičovské veřejnosti má třídní učitel.

Dytrtová a Krhutová (2009) uvádí, že Průcha dle studie OECD Quality in Teaching definoval pedagogickou profesi těmito znaky:

- *„znalosti učitele v kurikulární oblasti,*
- *pedagogické dovednosti a ovládání výukových strategií,*
- *reflexe a schopnost sebekritiky,*
- *empatie a angažovanost ve vztahu k druhým, jejich uznání a úcta k nim,*
- *manažerské kompetence ve třídě a další řídicí odpovědnosti.“*

Lze tedy popsat, že pedagog je člověk, který provozuje výchovně – vzdělávací činnost dle daných pravidel a dokumentů vzdělávání. Ke vzdělávání používá metody, formy, principy, které přizpůsobí dané problematice. Pedagog také přijímá část zodpovědnosti za formování a rozvoj jedince. Musí se umět sebereflektovat, vzdělávat a tím se zdokonalovat. Pedagog musí být vzdělaný v oboru, který vyučuje.

Täubner v roce 1996 na konferenci k sexuální výchově uvedl, že sexuální výchova se prolíná ve třech směrech:

1. Směr kognitivní

Žák je vybaven informacemi a vědomostmi. (o pohlavních orgánech, hygieně a tak dále)

2. Směr postojový

Žák má emocionálně rozvržené postoje k sexuální výchově.

3. Směr výkonný

Chování a návyky, které žák aplikuje aktuálně nebo v budoucnosti ve svém dospělém sexuálním životě (Täubner in: Horáková, 1996).

Dle Täubnera a Janiše (1998) nejsou budoucí pedagogové správně ba vůbec připravováni na vyučování sexuální výchovy. Poté se objevuje tabuizace sexuální výchovy, jako tomu je částečně stále v dnešní době. Je těžké tomu zabránit, jelikož je mizivé zastoupení pedagogů, kteří jsou odhodláni vyučovat tematiku, ve kterém nemají metodicky skoro žádné základy. Je tedy zřejmé, že již na pedagogických fakultách by toto téma mělo zaujímat své místo. Täubner a Janiš pokračují, že Světová zdravotnická organizace uvedla, statistiku, která odhalila, že třetina učitelů s odborným vzděláním pro toto téma není způsobilá vyučovat v požadované kvalitě. Důvodem není nedostatečného vzdělání, ale osobnost pedagoga. Neznamená to, že pedagog neplní svou učitelskou profesi efektivně.

Dále uvádějí, že je na učiteli, který dostal do péče výchovu a vzdělávání nedospělých jedinců, aby neopomněl sexuální otázky ve své výuce. Žáci se s těmito otázkami ve svém životě nepochybně budou setkávat a úkolem pedagoga je jim prezentovat odpovědi.

8. Vyučování sexuální výchovy

Sexuální výchova jde stejně jako jiná témata výuky vyučovat odlišnými způsoby. Důležité je však vyučování uchopit správně, aby interakce mezi učitelem, žákem a učivem byla co neoptimálnější.

Dle internetové příručky „Jak se učit a jak učit“ je pro správné uchopení vyučování potřeba dodržet následující body:

- Správné určení metod
- Dodržování didaktických zásad
- Správně vybrané organizační formy
- Osobnost učitele, která by měla mít kompetenci psychodidaktickou (vytváření příznivých podmínek pro učení), kompetenci komunikativní, kompetence organizační a řídicí, kompetence diagnostické a intervenční, kompetence poradenská a konzultační, kompetenci reflexe k vlastní činnosti.

(Interdisciplinární vzdělávání pracovníků škol a školských zařízení v oblasti vzduchotechniky, 2012, online)

Tyto body z internetové příručky jsou vyjmenovány pro výuku obecně, avšak je nutné je dodržovat i u výuky témat, které zařazujeme pod sexuální výchovu.

Rašková (2011) říká, že někteří učitelé, i ti kteří vyučují sexuální výchovu, si stále nejsou jisti jejich efektivitou vyučování v této problematice. Sami pedagogové prý přiznávají, že si často nedovedou poradit v určení metod pro efektivitu vyučování a určit podstatné informace pro rozvoj znalostí žáka.

Vzdělávání v této problematice a správné vytyčení forem organizace práce, metod, principů a cílů je jeden z hlavních aspektů zvýšení efektivity vyučování sexuální výchovy.

Postup uskutečnění sexuální výchovy

Z historie společnosti víme, že každá kultura a společnost má jiný základ pro vyučování sexuální výchovy. Janiš a Täubner (1999) zmiňují, že sexuální výchova je součástí všech částí výchovy, které se následovně odráží na osobnosti člověka. V dnešním školství není pro sexuální výchovu místo jako pro samostatný předmět. Z toho důvodu se zaměřujeme na mezipředmětové vztahy a vzniká zde úsilí o vytvoření multipředmětových disciplín.

Rydl (in: Horáková 1996) se na druhé celostátní konferenci k sexuální výchově nechal slyšet, že je důležité, aby žáci získávali spolehlivé informace o svém těle. Porozuměli tématu sexuálního zdraví a jak souvisí s celkovým zdravím těla. Naučili se brát sexualitu jako běžnou součást svého života. Rydlo dále pokračuje, že lidé by neměli být zavržováni za své projevy sexuality, pokud však ostatním lidem neubližuje jejich sexuálním chováním.

Organizační formy práce

V sexuální výchově dle Janiše a Täubnera (1999) chápeme organizační formy jako celek řízený výchovně vzdělávacím procesem. Rozdělujeme formy:

a) Hromadné formy práce

Základní forma vyučování, je nejvíce využívána. Jedná se o formu, kde je malá interakce dvou stran, tedy žák a učitel. Používá se velmi často ve vědeckých předmětech, kde je potřeba informovat žáky. Často je využívána i v sexuální výchově, aby žáci měli z dané hodiny teoretické informace například o funkci pohlavních orgánů, pohlavních nemocích, které je potřeba předat. Tato forma ovšem nesmí v hodinách sexuální výchovy převládat, jelikož v sexuální výchově se jedná především o budování pozitivního vztahu mezi učitelem a žákem.

b) Skupinové formy práce

Skupinovou formou je myšleno, že žáci pracují v malých či větších skupinách. V nich spolupracují na řešení problémů. Má řadu výhod, dochází zde k odlišnému uspořádání prostoru, než jsou žáci zvyklí, tudíž předcházíme stereotypům. Žáci spolu musí více spolupracovat. Učí se týmové práci. Skupiny můžeme rozřadit dle různých kritérií. V sexuální výchově se také občas využívá rozřazení do skupin dle pohlaví. Žáci zde v hodinách sexuální výchovy mohou hledat řešení různých nepříjemných životních situací, jako je rozvod, potrat a tak dále.

c) Párové formy práce

Párová forma je jedna ze skupinových forem práce. V této formě se pracuje v páru. Žáci hledají řešení zadaného úkolu za pomoci společné spolupráce. Učitel by měl hodnotit nejen výsledek zadaného úkolu, ale i kompletní spolupráci páru. Täubner dále upozorňuje na

preferenci párů, které spolu sympatizují i na rozsazení žáků dle pohlaví. Je výhodou žáky spárovat k opačnému pohlaví, jelikož vzniká i kvalitnější komunikace a pochopení mezi chlapci a děvčaty v širší perspektivě. V párové formě práce se žáci mohou učit toleranci, hledání řešení v partnerství nebo například rodičovství. Všechna tato témata můžeme zavést do scénky.

d) Individuální formy práce

Individuální formou je myšlena pouze interakce mezi jedním žákem a učitelem. Nejvíce se s touto formou setkáváme při práci s velmi nadanými žáky nebo naopak s žáky, kterým je poskytováno podpůrné opatření. V sexuální výchově využíváme individuální formu práce především s ohledem na soukromý žáka nebo při určitých intimních tématech či otázkách jednotlivců nebo když má žák specifické potřeby vyučování v této výuce, jako je nestálá rodinná situace či na žákovi bylo pácháno násilí.

e) Specifické organizační formy práce

V těchto formách jsou zahrnuty například: exkurze, kurzy, návštěvy externistů ve školách a tak dále. V sexuální výchově můžeme specifické formy využít například k návštěvám manželské poradny, hygienické stanice, rozvodového řízení, návštěvy SOS center a tak dále. V této formě je však nejčastější, že školu navštíví specializovaný odborník a udělá žákům přednášku. Při těchto přednáškách se také stává, že se jich nemohou pedagogové zúčastnit z důvodu otevření žáků externistovi.

8.1. Metody a principy

Täubner cituje Mojžíška (1999, s. 66-68), dle kterého mají metody rozvíjet vzdělávání žáka a zároveň rozvíjet jeho výchovnou stránku. Zajišťuje obsah upravený tak, aby došlo k upevnění informací a dovedností, popřípadě jejich kontrole. Täubner dále uvádí rozdělení metod dle Mojžíška:

a) Motivační metody

Hlavním úkolem této metody je připravit žáky na nadcházející téma a následně pomoci žákům téma pochopit a motivovat je k zájmu o téma hodiny. U staršího školního věku (11-15 let) motivace doplňovacím cvičení již nefunguje, jako u mladších žáků. Starší žáky je třeba motivovat například za pomoci otázek v úvodu hodiny. Může se využít varianta, kdy žáci napíší otázky na dané téma, kterému nerozumí nebo by o něm chtěli diskutovat v hodině. Další variantou je, že učitel si škálu otázek připraví a žáci si z ní vybírají ty otázky, na které chtějí znát odpovědi. Žáky v sexuální výchově je možné motivovat výše uvedenými otázkami, kde žáci napíší otázky, které jim v tématech sexuální výchovy nejsou jasné a učitel je s nimi postupně diskutuje.

b) Expoziční metody

Expoziční metody neboli výkladové patří mezi základní a nejvíce využívané metody, a to i přes to, že výsledky této metody jsou velmi často negativní. Žáci jsou u výkladu pasivní, což je základním negativem této metody. Avšak je možné pozornost podmínit například filmovou vizualizací, obrázky a tak dále. V sexuální výchově se dříve využívaly videa porodů i početí. Dnes se od těchto praktik opouští a k expozičním metodám v sexuální výchově radíme spíše prezentace nebo nějaké obrázky či modely postav.

c) Fixační metody

Fixační metody neboli metody procvičování. Tyto metody fungují na principu kladení dotazů a zjišťování odpovědí. Opakováním různých dovedností těmito metodami, upevňujeme danou informaci či dovednost. V sexuální výchově nám pomáhají různé inscenace na téma rodiny, přátelství, rodičovství nebo procvičování dovedností, například: navlékání prezervativu a tak dále.

d) Diagnostické metody

Tyto metody se používají k prověření daných vědomostí a dovedností v probrané problematice. Nejčastěji jsou používány testy, které jsou vyhodnoceny a klasifikovány. Test a jeho následná klasifikace může být využita i v sexuální výchově. Diagnostická metoda sexuální výchovy jde však i za pomoci tajeňky, kladením otázek, diskuse.

Täubner také sestavil principy sexuální výchovy dle pedagogických teorií a různorodých zkušeností se styly učení ve světě. Mezi tyto primární principy se řadí:

a) *Princip spolupráce rodičů a školy*

Škola by měla informovat rodiče o chystající se výuce sexuální výchovy. Škola ovšem nežádá o souhlas. Měla by respektovat názory a postoje rodičů k sexuální výchově. Rodina je stále základním zdrojem informací pro toto téma. Je tedy nutné respektovat nesouhlas rodiče se sexuální výchovou a stavět se k jeho dítěti individuálně. Důležité je rodiči připomenout, že sexuální výchova se zabývá i prevencí, jako jsou pohlavní nemoci, zneužívání, příprava na rodičovství a tak dále.

b) *Princip začlenění sexuální výchovy do obecného projektu výchovy dítěte*

Sexuální výchova představuje jednu ze souhrnných výchovných složek, které je nutné demonstrovat v souvislosti s ostatními. Učitelé se při vyučování dostávají do situací, kdy vyučují témata sexuální výchovy, aniž by se o tuto problematiku interesoali, jde například: o respektování žen, respekt k mateřství, odlišné chování k dívkám a chlapcům. Sexuální výchova je sice samostatné vyučovací téma, avšak prostupuje celou škálou předmětů a situací, které ve škole pedagog zažívá. Je tedy nutné, aby byl tímto směrem okrajově vzděláván každý učitel.

c) *Princip vědeckosti v sexuální výchově*

Učitel musí předávat vždy ty nejaktuálnější informace. Všechny informace si vždy řádně ověřit, než je předá žákům. Pedagog musí vědeckost informací upravit dle věku žáků.

d) *Princip důvěry*

Pedagog musí u žáků vzbudit pocit důvěry, jelikož v sexuální výchově se probírají velmi intimní témata, která v dětech vyvolávají nesmělost. Žák má postoje a názory k danému tématu často převzaté z rodiny, pokud učitel vzbuzuje v žákovi důvěru, je větší pravděpodobnost, že žák bude přijímat informace ve škole. Když s nimi nesouhlasí, vyslechne si je a nestaví se do opozice proti učiteli.

e) *Princip koedukovanosti v sexuální výchově*

Chlapce a dívky na sexuální výchovu není nutné oddělovat. Existují výjimky, jako například: onanie nebo menstruace, kdy se žáci více otevrou ve skupinách stejného pohlaví. Důležitým faktorem je, aby tyto informace dostala i skupina, které se toto téma primárně netýká. Předejde se tím tabuizování určitých sexuálních témat.

f) *Princip etičnosti v sexuální výchově*

Sexuální výchova žáky směřuje ke správnému etickému sexuálnímu chování k partnerovi. Morálka se ve výuce začleňuje i z důvodu tolerance menšin jako jsou například homosexuálové.

g) *Princip aktivity žáka a spolupráce se žákem*

Pedagog se žáka snaží v hodině aktivizovat, žák je součástí hodiny a pomáhá jí tvořit svými dotazy a kooperací s učitelem.

h) *Princip komplexnosti a harmonie v sexuální výchově*

Od zahájení sexuální výchovy ve škole učitel podává všechny základní informace sexuální výchovy žákům s ohledem na jejich věk. Přiměřeně k jejich věku tyto témata rozvíjí a rozebírá intenzivněji.

i) *Princip osobnosti sexuálního pedagoga*

Všechny školy by měli mít pověřeného pedagoga, který má zodpovědnost za sexuální výchovu na škole a plní tak i funkci poradenskou pro otázky týkající se sexuality. Tento učitel má být vzdělaný v sexuologii, biologii a měl by splňovat všechny aspekty, které by měl mít sexuální pedagog na základní škole.

j) *Princip přiměřenosti v sexuální výchově*

Přiměřenost je v sexuální výchově chápána, jako přiměřenost informací pro věk, pohlaví, psychologickou a sociální stránku žáka. Je nutné uvážit přiměřenost i ke kultuře, tradicím rodiny žáka, k oblasti, ve které žije a k sociální skupině ve které se pohybuje (Janiš & Täubner, 1999).

Didaktické pomůcky

Didaktické pomůcky ve vyučování prezentují vizualizaci dané vědomosti či tématu. V sexuální výchově se používají názorné pomůcky trojrozměrné. Tyto nástroje žák může uchopit a pracovat s nimi. Příkladem trojrozměrných didaktických pomůcek pro sexuální výchovu jsou: prezervativy, panenky, které se používají pro diagnostiku zneužívání malých dětí, dále může být příkladem pesar, pexeso se sexuální tematikou a tak dále. Další skupinou jsou dvojrozměrné didaktické pomůcky, které jsou pouze vizuální jde o různé videa, obrázky nebo například statistiky (Janiš & Täbner, 1999).

9. Obsah sexuální výchovy

Obsah školního vzdělávání je chápán autory pedagogického slovníku, jako správně uspořádaný výběr témat dle daného stupně, věku a dosaženého vzdělání žáků (Průcha, Walterová & Mareš, 2009).

Podstatnou otázkou rozhodující o obsahu vzdělávání je porozumění obsahu vyučování jako komplexnímu procesu. Obsah vyučování musí být dle Koláře a Vališové (2009) tak, že je žák po procesu vyučování vybaven: „*vědomostmi, dovednostmi, metodami, pracovními postupy, postoji, hodnotami, rozvinutými schopnostmi atd.*“ Pokračují, že obsah je podstatou interakce mezi žáky a učitelem. Na obsah nahlížíme nejenom jako na strukturu vyučovací látky, ale vždy bereme v úvahu i jeho vypracování pro interakci žák a učitel.

Täubner a Janiš (1998) se shodují, že pedagogové by měli vyučování přizpůsobit vzhledem k věku a osobnosti dítěte. Pro druhý stupeň základní školy začínáme s členěním rodiny a popis rolí v rodině. Jedna z prvotních zmínek by také měla patřit sexuálnímu zneužívání. Dále začínáme rozvíjet povědomí o menstruaci i mezi chlapce. Pokračujeme partnerským životem, manželstvím, přípravou na rodičovství, dále mužské a ženské přirození, pohlavní změny a dospívání, hygiena. V neposlední řadě u starších žáků témata masturbace, ejakulace, zařazujeme i stejnopohlavní páry a tak dále. V těchto tématech by si měl být sám učitel jistý a neměli by ho přivádět do rozpaků. Na rozebírané otázky měl odpovědi, které chce žákům prezentovat.

Základní členění dle Täubnera a Janíše (1998) jsou různá témata, která by měla být rozebrána podrobněji a měla by být rozřazena dle věku jednotlivých ročníků. V krátkém shrnutí máme řadu témat, která jsou obsahem sexuální výchovy.

Člověk

Do tohoto tématu řadíme anatomii a fyziologii, kde se žáci učí změny pohlavních orgánů, terminologii a tak dále. Rozmnožování se v tématu člověk skloňuje s početím dítěte, porodem, antikoncepcí nebo s odpovědností za pohlavní styk. Dalším podtématem je puberta, zde se vysvětlují tělesné změny a biologická zralost. V sexuální výchově je také nutné vyučovat pohlavní identitu, tedy rozdíly mezi mužem a ženou, tyto základy se většinou vyučují již na 1. stupni. Toto téma se nejčastěji vyučuje za pomoci výkladu, jelikož žákům je potřeby předat širokou škálu informací.

Vztahy mezi lidmi

Jeden z nejdůležitějších lidských vztahů má člověk s rodinou, je potřeba aby žáci znali její členy a její funkci. K rodině patří i rodičovství, ve kterém se žáci dozvídají o výchově dítěte, jak funguje rodičovství po rozvodu. Žáci v tomto tématu mají také pochopit význam a smysl lásky. Žáci ve starším školním věku mají své kamarády a měli by se naučit rozpoznávat typy přátelství.

Osobnostní dovednosti

Zde jsou zastoupeny morální zásady, které pokud žáci pochopí by je měli naučit řešit problémy a zásady udržení si svých vztahů, ať už se jedná o rodinné, přátelské či partnerské. Z tohoto tématu by se žáci měli také naučit vyvodit důsledky svého rozhodnutí a učit se správnému rozhodování. Dorozumívání se mezi lidmi a hledání pomoci, pochopit, že vyhledat policii nebo lékaře či jiného odborníka není slabost.

Sexuální chování a zdraví

Zde se žáci učí o tom, že rodina má právo určit kolik chce dětí nebo zda chtějí být partneri bezdětní. Pedagogové by měli žákům rozhodně vysvětlit právo odmítnutí, že každý jedinec má právo odmítnout dotyky, mazlení a tak dále. Ve vyšších ročnících (9. třída) se žáci potom mohou začínat dozvídat blíže o onanii, pohlavní zdrženlivosti, což znamená, že první sexuální zkušenost nemusí mít každý ve starším školním věku. Dalšími tématy, co se probírají ve vyšších ročnících jsou například sexuální fantazie, či disfunkce.

Sex a kultura

Společnost bere sexualitu stále mírně tabuizovanou, je tedy na učitelích pomoci mladé generaci toto tabu pomalu vytlačit ze společnosti. Mezi tato témata patří genderové role žen a mužů, které by už dnes neměli být vyhraněny. Žáci by se také měli dozvědět, že sexualita může mít mnoho podob například ve filmech, v knihách na obrazech, v písních a tak dále.

Tématem, které se v posledních letech hodně skloňuje a do sexuální výchovy patří je LGBTQ komunita (*lesby, gayové, bisexuálové, transsexuálové, queer, poznámka vlastní*). Toto téma však nemá pevné místo v ŠVP. Dostávání LGBTQ komunity do podvědomí žáků předcházíme stereotypním názorům. Toto téma neučíme pouze formou výkladu,

nechceme žáky pouze informovat. Žákům chceme dát povědomí o menšinách a o bourání stereotypů a zažité představě o sexualitě (Slíva, 2014).

Pšenička (1995) uvádí, že jsou v praxi různé typy pedagogů vyučující sexuální výchovu. Někteří se ubírají směrem, jehož cílem je, aby žáci znali teoreticky i prakticky antikoncepci, aby dívky byly vedené k používání antikoncepčních pilulek již od začátku patnáctého věku života. Dále se na hodinách sexuální výchovy učí žáci i žákyně nandávat prezervativ na umělé modely mužského přirození. Výjimkou nejsou ani filmy, které žákům spíše vezmou, než dají, jelikož na konci filmu žáci mají z většiny případů spíše spoustu otázek než odpovědí. Tyto filmy většinou ovlivní žáky negativně ve vztahu k sexualitě a k případným dalším otázkám. V těchto filmech se objevují druhy onanie mužů či masturbace žen, uspokojování muže a ženy navzájem a detailní popis reprodukce. Daná problematika zde není vysvětlena. Běžně jsou tyto filmy cizojazyčné. Mezi tyto filmy se řadí i dánský animovaný film, který má u pedagogů sexuální výchovy oblibu. Je zde vykreslena, již výše zmíněná onanie, masturbace a jiné věci, které nejsou žákům korektně vysvětleny a žáci nedostávají odpovědi na své otázky.

V současnosti je sexuální výchova obsahově velmi volná. Lze uvést, že pedagog může obsah sexuální výchovy prezentovat dle potřeb žáků, pokud dbá na jejich dosavadní vědomosti a věk. Sexuální výchovu lze uchopit dle naléhavosti daných témat. V dnešní době je rozšířené téma stejnopohlavních párů. Toto téma žáci vidí již v dětském věku. V dnešní době se stejnopohlavní páry objevují v dětských pohádkách. Významné je zařazovat do sexuální výchovy i otázky tohoto tématu, s kterým se již žáci setkávají téměř denně.

10. Sexuální výchova z pohledu jiných vzdělávacích oblastí

Sexuální výchova prostupuje celou řadou vzdělávacích oborů, ve kterých se s ní můžeme setkat. V této kapitole je sexuální výchova popsána v oboru medicíny, která se sexuální výchovou na 2. stupni pojí zejména s antikoncepcí, sexuálními deviacemi. Dále sexuální výchova z pohledu psychologie, pedagogiky a práva.

10.1. Medicína

Medicína a lékařství je se sexuální výchovou úzce spjata nejen z důvodu antikoncepce a různých lékařských oborů, které se zabývají pohlavními orgány. Sexuální výchova je z medicínou spojena také z důvodu genderu a pochybnosti o něm, také jsou zde zahrnuty různé deviace a tak dále.

Procházka (in: Štěrbová, Rašková, Procházka & Prouzová et al., 2012) říká, že medicína a lékařské obory jsou od začátku spojené se sexuální výchovou a konferencemi, kde řeční přední lékaři a medicí. Světová zdravotnická organizace WHO (World Health Organization) a její jedna z posledních konferencí se věnovala tématu sexuální výchovy. Odborníci se zde zabývali definicí sexuálního zdraví. Procházka pokračuje, že dle WHO nesou státy zodpovědnost za uskutečňování sexuální výchovy. Americká společnost pro adolescentní medicínu již v roce 1991 vydala doporučení k vyučování sexuální výchovy.

Konferencí o sexuální výchově stále přibývá také lékařů, kteří na konferencích sdělují ostatním účastníkům své referáty a postřehy z praxe. Během let 1993–2010 bylo na konferencích zaznamenáno 170 lékařských referátů.

Lze tedy usoudit, že díky přítomnosti lékařů na konferencích sexuální výchovy se sexuální výchova dostává do podvědomí pacientů a široké veřejnosti, jelikož lékaři o tomto tématu své pacienty více informují. Sexuální výchova je s medicínou velmi úzce spjata, ať už se jedná o biologii člověka, prevenci proti pohlavním nemocem či jejich léčbu.

Jedním z témat, které prolíná medicínu a sexuální výchovu je také antikoncepce, kterou Fait definuje, jako jakoukoliv metodu zabraňující otěhotnění. Dále pokračuje, že antikoncepce, je primární prevence před nechtěným početím. (Fait in: Štěrbová, Rašková, Procházka & Prouzová et al., 2012)

Fait rozlišuje antikoncepce:

a) Ireverzibilní metody

Do těchto metod patří tubární sterilizace ženy (Fait in: Štěrbová, Rašková, Procházka & Prouzová, 2012, s. 59).

I když v posledních letech se antikoncepční metody rozšířily, stále zůstává tubární sterilizace ženy jednou z nejčastějších antikoncepcí ve světě. Ženy, které podstoupí tubární sterilizaci jsou rozhodnuty pro dlouhodobou antikoncepci a chtějí, aby byla hlavně účinná (Sufrin & Korn, 2009, online).

Další ireverzibilní metodou je vasektomie, která je prováděna u mužů a jde zde o podvaz chámovodů. Muži na ni většinou chodí, když nechtějí nechat antikoncepci pouze na ženách. Vasektomie je také stále více populární ve světě i v České republice (Šonský, Bittner & Grill, 2015, online).

b) Přirozené metody

Jsou velmi často doprovázeny malou efektivitou a velkými požadavky na správné provedení a sebekontrolu. Do těchto metod patří například kojení a přerušovaný pohlavní styk.

c) Bariérové metody

Jejich účinnost stoupá, pokud se používají současně. Některé bariérové metody chrání před přenosem pohlavních nemocí příkladem je kondom. Další bariérové metody jsou například nitroděložní tělíska.

d) Intrauterinní tělíska

Mají tvar T a obsahují měď. Jejich používání sebou nese rizika jako například mimoděložní těhotenství, pánevní záněť, větší ztráta krve při menstruaci.

e) Hormonální antikoncepce

Velmi rozsáhlou a oblíbenou skupinou v užívání je hormonální antikoncepce. Jde o antikoncepci, která do těla vypouští hormony, které brání ve spojení vajíčka a spermie. Příkladem může být antikoncepce v pilulkách, která se bere pravidelně nebo antikoncepční

kroužek, který se zavádí do pochvy svépomocí na tři týdny (Fait in: Štěrbová, Rašková, Procházka & Prouzová et al., 2012, s. 59-60).

Mezi další medicínská témata na konferencích můžeme zařadit téma klasifikaci sexuálních deviací dle Weisse, který tvrdí, že v našich kulturách a sociálních skupinách, ve kterých se pohybujeme je nepsané pravidlo o tom, co je normální, to se vztahuje i na sexuální chování. V kulturách nám nejbližší je běžné, když se sexuální chování odehrává mezi lidmi věkově zralými, lidmi, kteří spolu nejsou nijak pokrevně spjati, lidmi, kteří s daným sexuálním aktem souhlasí a zároveň jim není fyzicky ani psychicky ubližováno. Pokud se bavíme o sexuální deviaci je vždy jedna z těchto situací porušována. Příkladem je například pedofilie, kdy jedna ze stran sexuální aktivity není věkem zralá. Weiss (in: Štěrbová, Rašková, Procházka & Prouzová et al. 2012) pokračuje, že „dle oficiálně platné Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN) publikované WHO v 10. revizi v roce 1992 jsou v kapitole „Duševní choroby a poruchy chování“ sexuální deviace zahrnuty do sekce „Poruchy osobnosti a chování dospělých“ pod kódem F 65 jako „Poruchy sexuální preference“ Mezi znaky, které potvrzují tyto diagnostiky patří:

- 1) Člověk pravidelně používá sexuální touhy a fantazie, které souvisí se zvláštními objekty nebo aktivitami.
- 2) Člověk touhám vyhoví.
- 3) Toto upřednostňování je přítomné alespoň 6 měsíců.

Dnes už nelze polemizovat o tom, zda je či není standardem, když mají sexuální aktivitu mezi sebou lidé stejného pohlaví, více lidí najednou či lidé věkově od sebe vzdálení. Dříve tomu bohužel takto nebylo. Za sexuální deviaci bylo považováno, i když člověk pouze naznačoval nějakou skrytou touhu u osoby stejného pohlaví nebo osoby věkově od sebe vzdálené. Tato doba je v naší kultuře pryč a sexuální deviace máme jasně definované.

Deviaci můžeme definovat jako úchylku či odchylku. Weiss (2008) definuje deviaci, jako porušení sociálních a právních norem člověka. Do deviací řadíme například exhibicionismus, patologickou sexuální agresivitu a tak dále.

10.2. Psychologie a pedagogika

Sexualitu rozhodně nelze nazvat jako pouze záležitostí fyzické potřeby člověka. Při sexuálním chování uspokojujeme řadu vyšších potřeb, jako je například pocit jistoty, seberealizace, lásky a tak dále (Štěrbová in: Štěrbová, Rašková, Procházka & Prouzová et al., 2012).

Dle Šulové (in: Štěrbová, Rašková, Procházka & Prouzová et al., 2012, s. 91-92) je období dospívání velmi atraktivním obdobím pro řadu oborů, jako jsou pedagogové, sexuologové, lékaři a tak dále. Primární psychologické charakteristiky v období dospívání pubescenta (12-15 let) a adolescentního věku (15-18 let), je možno uvést následovně:

a) Kognitivní vývoj

V tomto období vzniká představa ideálů, jako je například ideální partner, ideál rodičů nebo sebe samého.

b) Poznávací vývoj

Soustředění začíná být pro dospívajícího horší, také začíná mít výkyvy ve školním prospěchu. Lze však uvést, že kapacita paměti se zvyšuje, pouze však v případech, kdy je učivo pro žáka atraktivní a smysluplné.

c) Motivační vývoj volní

Popisováno otázkami „*Kam směřuji?, Co je cílem mého života?, Co mi přináší pocit uspokojení?*“ Toto období vytváří konstantnější zájmy a orientace.

d) Emocionální vývoj

V emocích se v tomto období objevuje značná nestabilita. Mladí se snaží pochopit a najít sami sebe, při tom se ale snaží být jiní a zajímaví.

e) Biologický vývoj

V dospívání se lidská postava mění, rostou ruce nohy, mužský pohlavní orgán se zvětšuje, přichází ochlupení, jedinec začíná mít problémy s pletí, mění se tělesná hmotnost a tak dále. Dospívající se snaží sebehodnotit, najít na sebe názor, který je velmi nestálý a ustálí se až v dospělosti.

Sociální charakteristika jedince je zásadní, jelikož u dospívajících hrají důležitou roli jeho vrstevníci, kteří pomáhají vytvářet jeho osobnost a z části formují jeho sebepojetí.

Sexuální výchova je předávána žákům a studentům ve školách, z toho důvodu se sexuální výchova pojí také s pedagogikou. V naší zemi má sexuální výchova své místo díky Rámcově vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání. Díky vývoji společnosti se sexuální výchova začíná rozšiřovat do více probíraných témat. Dříve byla sexuální výchova vyučována pouze jako prevence proti otěhotnění a nemoci AIDS.

Dnes se také můžeme setkat s nižším věkem žáků, kteří se sexuální výchovy zúčastní, žáci se tak mohou začít dozvídat informace z této výchovy již v první třídě. Začíná se také dbát na vyšší kvalifikovanost učitelů (Rašková in: Štěrbová, Rašková, Procházka & Prouzová et al., 2012).

10.3. Právo

Mitlöhner (in: Štěrbová, Rašková, Procházka & Prouzová et al., 2012) uvádí, že na sexuální výchovu mají právo všichni lidé bez ohledu na věk, handicap, národnost. Otázky ohledně sexuality patří mezi základní informace každodenního života. Je ovšem nutné rozlišit sexuální výchovu dle věku a pro jakou osobnost jedince jsou dané informace adresovány.

Do sexuální výchovy neodmyslitelně patří i znalost práv a nesení zodpovědnosti za jejich porušení.

Většina negativních reakcí na sexuální výchovu vychází od rodičů. Rodiče mají právo dítě vychovávat a ovlivňovat tím jeho život, rodič by tedy měl dělat vše, co je v zájmu dítěte a pro jeho budoucí život. Rodič má však právo sexuální výchovu odmítnout či zasahovat do obsahu, který bude jeho dítěti sděleno.

Mitlöhner tvrdí, že: „*V žádném českém právním dokumentu neexistuje výslovně právo na sexuální výchovu.*“ V úmluvě o právech dítěte se však v článku tři píše, že nejdůležitější jsou veškeré aktivity dítěte. Dle článku 13 má dítě právo na úplné informace a článek 24 stanovuje právo na vzdělání. Úmluva o právech dítěte také stanovuje, že dítě je každý jedinec mladší osmnácti let.

V roce 1995 byla schválena „*Charta sexuálních a reprodukčních práv ústředním zasedáním IPPF (Mezinárodní federace plánovaného rodičovství).*“ Práva v chartě jsou v pořadí, které vyjadřuje jejich hodnotu. Mezi příklady těchto práv můžeme například uvést:

Právo žít

Toto právo se odráží v sexuální výchově z ohledem na lékařskou péči, kterou potřebuje například matka a dítě při porodu. Právo žít se také dotýká jednoho z kontroverzních témat, a to je potrat. Diskuse o právu ženy na potrat jsou zejména v zemích, které jsou silně nábožensky zaměřeny.

Právo na svobodu a osobní bezpečnost

Všichni mají právo rozhodovat o svém sexuálním a reprodukčním životě. Do tohoto práva spadá například i právo na ochranu svých genitálií, právo na odmítnutí či právo na právní nebo policejní pomoc.

Právo na rovnost a ochranu proti všem formám diskriminace

Nikdo nesmí být utiskován kvůli své orientaci či kvůli svému pohlaví. Ženy mají stejná práva jako muži. Všichni bez ohledu na barvu pleti, pohlaví, orientaci a finanční stránku rodiny mají právo na informovanost, zdravotní péči, ochranu před různými formami násilí a to nejen před sexuálními.

Právo na informace a vzdělání

Právo na vzdělání má každý, především, když se jedná o základní informace, které napomáhají v každodenním životě, jako jsou například informace o sexualitě. Zde je vyznačené jasné právo, které charta podporuje, a to právo na sexuální výchovu.

Právo rozhodnutí uzavřít sňatek, založit a plánovat rodinu

Toto právo vlastní ženy i muži, kteří dovršili osmnácti let bez ohledu na rasu, národnost, a tak dále. Hlavním ukazatelem pro uzavření sňatku by měla být láska a vzájemná náklonost, toto právo by si žáci měli uvědomit.

Právo na ochranu proti mučení a špatné zacházení

Nikdo nesmí být vystaven ubližování a ponižování. Všichni mají právo ochrany proti sexuálnímu zneužívání a sexuálním praktikám, s kterými nesouhlasí.

Charta si je vědoma, že každé náboženství a národnost má jiné kulturní aspekty. Úkolem charty, je chránit sexuální a reprodukční práva všech etnik bez ohledu na jejich kulturu nebo například ekonomickou situaci (Mitlöhner in: Štěrbová, Rašková, Procházka & Prouzová et al., 2012).

PRAKTICKÁ ČÁST

Následující část mé diplomové práce představí cíl výzkumné části, otázky k dotazníkům a jeho výsledky. V závěru práce zhodnotím její výzkumnou část a vyhodnotím doporučení pro teorii a praxi.

1. CÍL

Cílem diplomové práce je charakterizovat sexuální výchovu jako jedno z témat vzdělávání na 2. stupni základních škol. Na základě dotazníkového šetření zjistit vztah učitelů k vyučování sexuální výchovy.

K dosažení tohoto cíle jsem si vymezila tyto dílčí postupy:

- Zpracovat teoretický podklad k výzkumu.
- Vypracovat obsah výzkumné části.
- Precizovat otázky k dotazníkovému šetření.
- Zpracovat dosažené údaje a vyhodnotit je.
- Vypracovat závěr a zhodnocení praktické části.

Výzkumné otázky

Na základě cílů mé praktické části jsem vymezila následující výzkumné otázky:

VO1: Jaký je vztah vyučujících sexuální výchovy k tomuto vyučování?

VO2: Jaké jsou nejčastěji využívané organizační formy práce?

VO3: Jak se vzdělávají učitelé, kteří sexuální výchovu zařazují do vyučování?

VO4: V jakých předmětech se sexuální výchova nejčastěji zařazuje do vyučování?

2. METODIKA

V následujících podkapitolách popisuji, jaké události mě vedly k tomuto tématu práce a jakým způsobem jsem uvažovala nad formou výzkumu. Dále popisuji, jak jsem zpracovávala a následně vyhodnocovala data výzkumu.

2.1. Charakteristika výzkumného souboru

Pro můj výzkum jsem oslovila náhodně vybrané ředitele a ředitelky škol napříč celou republikou, jejich e-mailové adresy jsem vyhledala na internetových stránkách školy. Školy jsem hledala náhodně a dotazník jsem rozeslala do škol tak, aby byly zastoupeny všechny kraje České republiky. Ředitele a ředitelky základních škol jsem požádala, aby odkaz mého dotazníku rozeslali vyučujícím na 2. stupni. Dále jsem oslovila pedagogy na facebookové stránce *Učitelé+*, tato stránka je přístupna pouze pedagogům. Na dotazník mi odpovědělo 107 pedagogů z nichž bylo 89 žen a 18 mužů. Věk respondentů byl mezi 20 až 50 a více lety, všichni tito pedagogové vyučují na 2. stupni základních škol a někdy ve svém životě vyučovali témata sexuální výchovy. Jedná se tedy o učitele, kteří vyučují žáky ve věku 11-15 let témata sexuální výchovy.

2.2. Sběr dat

Ve svém výzkumu jsem využila pro sběr dat metodu dotazování a k vyhodnocení analýzu dotazníkového šetření

2.3. Organizace výzkumu

Výzkum proběhl v měsících říjen a listopad roku 2022 metodou dotazníkového šetření. Dotazníky byly určeny pro učitele druhého stupně základních škol, kteří za svoji praxi již sexuální výchovu vyučovali. Výzkumu se zúčastnilo 107 učitelů.

Školy pro dotazníkové šetření byly vybírány náhodně, pro cíl různorodosti jsem vybírala školy v městech i na vesnicích.

K dosažení stanovených cílů jsem využila dotazníkové šetření, který jsem respondentům rozeslala v on-line podobě prostřednictvím programu Google Forms. Dotazník jsem rozeslala e-mailem na 48 základních škol napříč republikou. Znění e-mailu bylo následující:

Vážená paní ředitelko/ Vážený pane řediteli,

ráda bych Vás touto cestou požádala o vyplnění krátkého dotazníku pro mou diplomovou práci. Dotazník se týká pouze těch pedagogů, kteří někdy za svou praxi realizovali sexuální výchovu ve vyučování (témata jako pohlavní orgány, nemoci, vztahy mezi lidmi, sebepoznání, hygiena).

Děkuji za ochotu

S přáním příjemného zbytku dne

Bížová Jana

2.4. Otázky v dotazníkové šetření

Odpovědi na otázky byly uzavřené s možností vlastní odpovědi, v otázce číslo šest měli respondenti možnost výběru z více odpovědí. V dotazníku jsem použila pro sběr dat následující otázky v tomto pořadí:

- 1) Jste muž/žena?
- 2) Věk?
- 3) Jak dlouho učíte na ZŠ?
- 4) Vzděláváte se nebo jste se vzdělával/a v tématech sexuální výchovy?
- 5) Pokud ano, vzdělával/a jste se pomocí:
- 6) V jakém předmětu sexuální výchovu vyučujete?
- 7) Jak často vyučujete sexuální výchovu?
- 8) Pokud jste se pouze pokusil/a, co vás odradilo?
- 9) Kolik času věnujete na přípravu hodiny sexuální výchovy?
- 10) Jaké formy práce při vyučování sexuální výchovy používáte?
- 11) Jaké téma v sexuální výchově nejčastěji vyučujete? (lze vybrat i více možností)
- 12) Jak by se dala zhodnotit reakce žáků na téma hodiny?
- 13) Ve vašich hodinách sexuální výchovy jsou žáci spíše:
- 14) Pracujete v hodinách sexuální výchovy s metodickými listy?
- 15) Pokud ano, zaslal/a byste mi je, prosím, na email bizovadiplomka@gmail.com?
- 16) Myslíte si, že sexuální výchova by měla mít na 2. stupni své pevné místo?

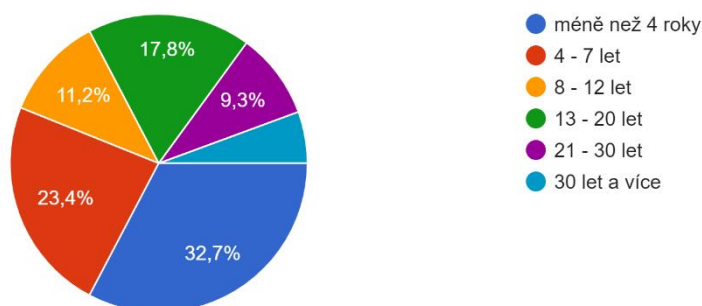
3. Výsledky

Výsledky dotazníkového šetření a jeho interpretace budou prezentovány v pořadí od otázky číslo 3. Všechna uvedená data jsou anonymní.

Jak dlouho učíte na ZŠ?

V této otázce respondenti uváděli svoji délku učitelské praxe. Z grafu (Obrázek 1) je patrné, že nejvíce pedagogů, vyučujících sexuální výchovu působí v praxi méně než 4 roky. Těchto pedagogů je 35 (32,7 %) z celkových 107 dotazovaných. Respondentů, kteří se pohybují ve školství 4-7 let, se zúčastnilo 25 (23,4 %), dále 8-12 let pedagogické praxe má 12 (11,2 %) respondentů, 13-20 let 19 (17,8 %) pedagogů, 21-30 let ve školství má za sebou 10 (9,3 %) učitelů. Přes 30 letou praxi má pouze 6 (5,6 %) respondentů. Jelikož největší procento dotazovaných vyučuje méně než 4 roky, lze tedy předpokládat, že část těchto pedagogů je v mladém věku nebo jsou krátce po absolvování vysokých pedagogických škol. Naopak nejmenší procento dotazovaných učí více než 30 let. Tito pedagogové museli vzdělávat samostudiem nebo si dodělávat určité kurzy či semináře, aby problematice této výchovy lépe porozuměli.

Jak dlouho učíte na ZŠ?
107 odpovědí

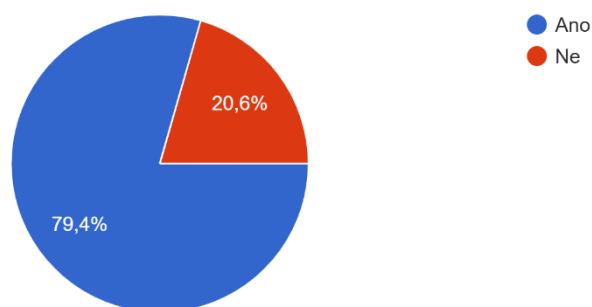

Obrázek 1 Délka učitelské praxe respondentů na ZŠ

Vzděláváte se nebo jste se vzdělával/a v tématech sexuální výchovy?

V této otázce dotazovaní odpovídají na otázku, zda se vzdělávají v tématech sexuální výchovy. Na tuto otázku měli respondenti možnost odpovědi *ANO/NE*. Z grafu (Obrázek 2) je patrné, že více než polovina učitelů, konkrétně 85 (79,4 %) ze 107 respondentů, odpověděla, že se vzdělávala nebo se stále vzdělává v tématech sexuální výchovy a 22 (20,6 %) respondentů se v těchto tématech nevzdělává. Lze předpokládat, že vědomosti, které demonstrují pubescentům na základních školách, jsou z jejich každodenního života nebo převzaté informace z rodiny.

Vzděláváte se nebo jste se vzdělával/a v tématech sexuální výchovy?
107 odpovědí

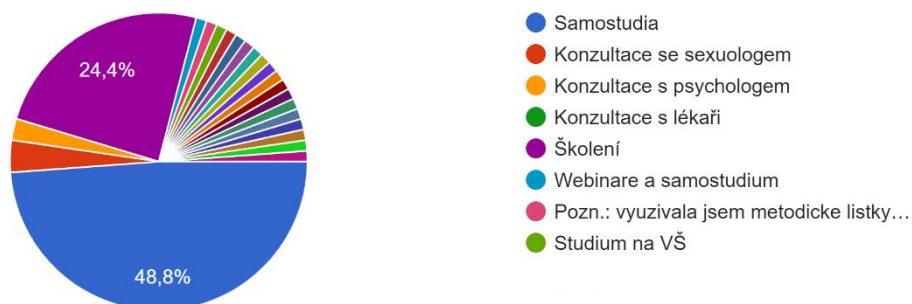
Obrázek 2 Vzděláváte se nebo jste se vzdělával/a v tématech sexuální výchovy?

Pokud ano, jak jste se vzdělával/a v těchto tématech?

Odpovědi respondentů se v této otázce neshodují o jednu odpověď ve srovnání s předchozí otázkou z následujícího důvodu: jeden respondent odpověděl na možnost „Jiné“ dvakrát. Tedy z 86 respondentů se dle grafu (Obrázek 3) samostudiem vzdělává 42 (48,8 %) učitelů. Školení při vzdělávání v těchto tématech pomáhá 21 (24,4 %) pedagogům, konzultace se sexuologem využívají ke vzdělání 3 (3,5 %) respondenti. Pouze 2 (2,3 %) respondenti se vzdělávají pomocí konzultace s psychologem. Žádný z respondentů nevyužívá k rozšíření znalostí konzultace s lékařem. Mimo výběr uvedlo svoji odpověď 18 respondentů. Z tohoto uvedeného kvanta respondentů byla většina vzdělávána o tématech sexuální výchovy na vysokých školách v rámci studia, při kterém plnili různé zápočtové zkoušky ze stejnojmenné výchovy. Jeden respondent uvádí, že sexuální výchova na vysoké škole byla zahrnuta do předmětu psychologie.

Pokud ano, vzdělával/a jste se pomocí:

86 odpovědí

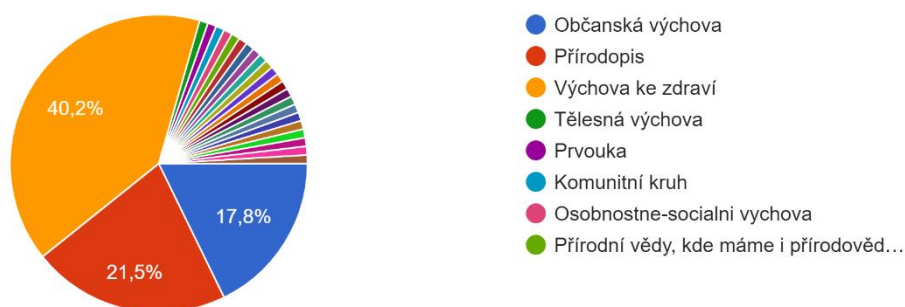
Obrázek 3 Vzdělávání v tématech sexuální výchovy

V jakém předmětu sexuální výchovu zařazujete?

Z grafu (Obrázek 4) lze poznat, že témata sexuální výchovy zařazuje 43 (40,2 %) respondentů do předmětu výchova ke zdraví, 23 (21,5 %) do hodin přírodopisu a 19 (17,8 %) respondentů do občanské výchovy. 22 respondentů využilo možnost odpovědi vlastní, která byla označena jako „jiné“. Mezi tyto odpovědi patřil například komunitní kruh, třídnické hodiny nebo odpověď „Kdykoliv, kdy si to zájem a situace žáků vyžaduje.“ Jedna z odpovědí byla také předmět informatiky nebo také kombinace více předmětů. Další odpovědí bylo „4.hodiny preventivní blok v 8. třídě, kolegové dále v rámci Vz (výchova ke zdraví, pozn. vlastní) v 7. třídě a část na 1. stupni“. Dle různorodých odpovědí zjišťujeme, že sexuální výchova se prolíná všemi předměty, ovšem nejvíce pedagogů zařazuje témata sexuální výchovy do výchovy ke zdraví, kde jsou témata sexuální výchovy nejvíce skloňována.

V jakém předmětu sexuální výchovu zařazujete?

107 odpovědí

Obrázek 4 Předměty, ve kterých respondenti zařazují sexuální výchovu

Jak často vyučujete sexuální výchovu?

V této otázce respondenti uváděli četnost vyučování sexuální výchovy během školního roku. Celkem 107 respondentů se selektovalo svými odpověďmi následovně: 33 (30,8 %) učitelů zařazuje sexuální výchovu jednou za rok, 21 (19,6 %) pedagogů jednou za pololetí, 25 (23,4 %) respondentů jednou až dvakrát za čtvrtletí a 28 (26,2 %) respondentů začleňuje do vyučování sexuální výchovu třikrát až čtyřikrát za čtvrtletí. Žádný z respondentů nezvolil odpověď, že by se o hodinu sexuální výchovy pokusil a nevyhovovalo mu toto téma vyučovat. Z grafu (Obrázek 5) lze poznat, že každý respondent sexuální výchovu vyučuje v jiných časových intervalech.

Jak často vyučujete sexuální výchovu?

107 odpovědí

Obrázek 5 Jak často respondenti zařazují sexuální výchovu do vyučování

Pokud jste se pouze pokusili o vyučování sexuální výchovy, co vás „odradilo“?

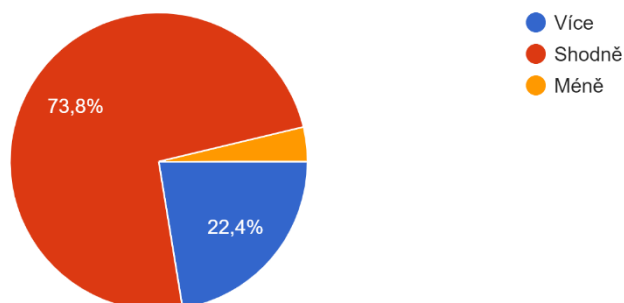
Na tuto otázku nikdo ze 107 respondentů neodpověděl, jelikož všichni sexuální výchovu vyučují minimálně 1x ročně, jak je patrné z grafu (Obrázek 5) výše.

Kolik času věnujete přípravě na hodinu sexuální výchovy ve srovnání s přípravou na obvyklou hodinu?

Ze 107 respondentů pouze 4 (3,7 %) uvedli, že přípravě na hodinu sexuální výchovy věnují méně času než na hodinu obvyklou. Inverzní možnost odpovědi zvolilo 24 (22,4 %) respondentů, kteří věnují přípravě na hodinu sexuální výchovy více času než na hodinu obvyklou. Shodný čas na přípravu hodiny sexuální výchovy s hodinou obvyklou si vymezuje více než polovina respondentů, tedy 79 (73,8 %) pedagogů.

Kolik času věnujete přípravě na hodinu sexuální výchovy ve srovnání s přípravou na obvyklou hodinu?

107 odpovědí

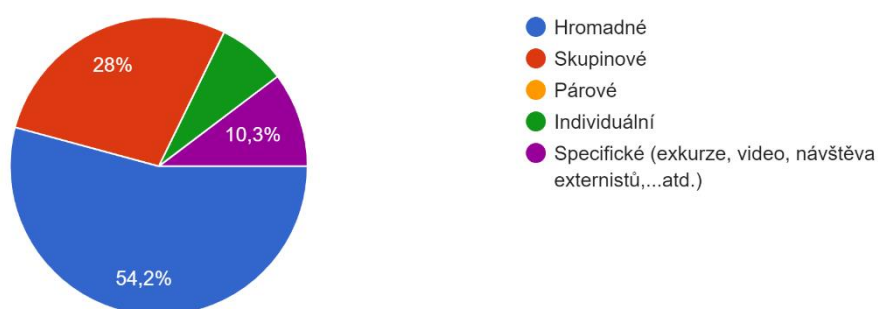
Obrázek 6 Kolik času věnují respondenti přípravě na hodinu sexuální výchovy ve srovnání s hodinou obvyklou

Jaké formy práce používáte při vyučování nejčastěji?

V této otázce respondenti vybírali jednu z forem práce, kterou při hodinách sexuální výchovy využívají nejčastěji. Ze 107 respondentů více než polovina pedagogů, tedy 58 (54,2 %), aplikuje formu hromadné práce. 30 (28 %) respondentů využívá skupinové formy práce pro hodiny sexuální výchovy a 11 (10,3 %) respondentů využívá specifické formy práce jako je například exkurze, video nebo návštěva externistů. Individuální formu práce při hodinách sexuální výchovy využívá 8 (7,5 %) respondentů. Hromadná forma práce, která u respondentů přesahuje, je jedna z nejméně vhodných forem vyučování pro sexuální výchovu. Z důvodu nedostatečného individuálního přístupu a nevybudování si důvěry v interakci žák a učitel. Naopak formy, které jsou zde zastoupeny v nižších procentech jsou v sexuální výchově mnohem vhodnější. Skupinová forma aktivuje žáky a naučí je mluvit o tématech sexuální výchovy s vrstevníky, párová forma vyučování má výhodu ve vylepšování komunikace mezi chlapci a dívkami. Nejvýznamnější forma vyučování sexuální výchovy je individuální forma, jelikož zde získáváme důvěru dětí a můžeme lépe respektovat jejich odlišnosti a dosahovat specifických cílů sexuální výchovy, avšak tuto formu výuky využívá nejméně respondentů (Janiš, Täubner, 1999).

Jaké formy práce při vyučování sexuální výchovy používáte nejčastěji?

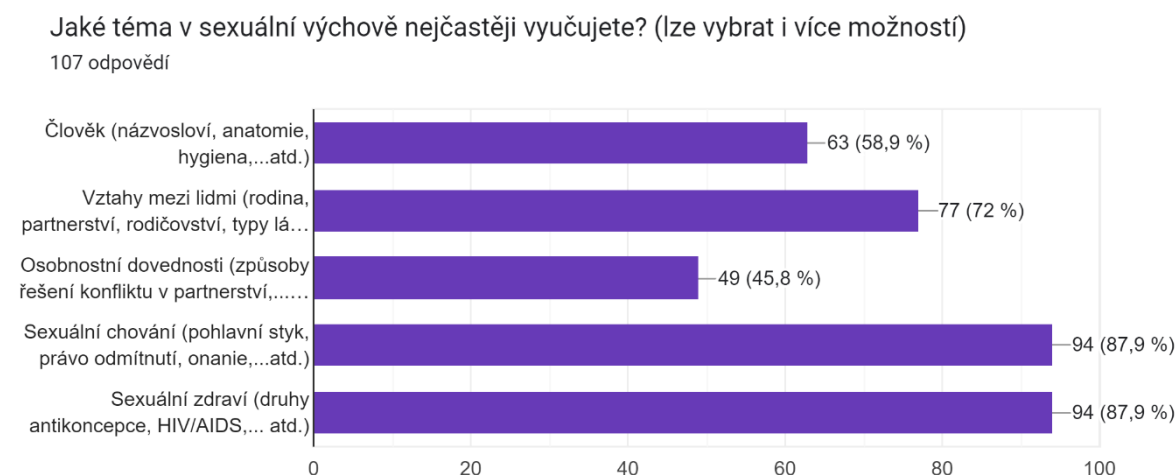
107 odpovědí

Obrázek 7 Nejčastěji využívané formy práce respondenty

Jaké téma v sexuální výchově nejčastěji vyučujete? (lze vybrat i více možností)

Z grafu (Obrázek 8) je patrné, že nejčastěji vyučovaná témata jsou sexuální chování a sexuální zdraví, které označilo 87,9 % respondentů. Dalším oblíbeným tématem až 72 % respondentů jsou vztahy mezi lidmi. Téma člověk zabývající se anatomií a hygienou, označilo 58,9 % a nejméně časté téma v oblasti sexuální výchovy jsou osobnostní dovednosti, ty označilo 45,8 % pedagogů.

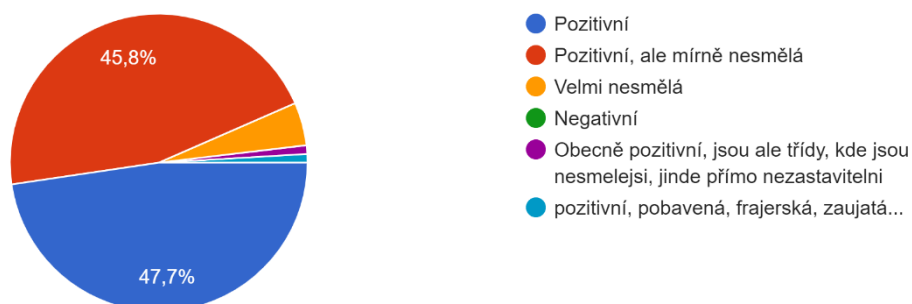
Obrázek 8 Oblíbená témata vyučování sexuální výchovy

Jak by se dala zhodnotit reakce žáků na hodinu sexuální výchovy?

S pozitivní reakcí se na toto téma setkala ze 107 respondentů 51 (47,7 %) vyučujících. Jak je patrné z grafu (Obrázek 9) s pozitivní reakcí, i když mírně nesmělou se setkala při vyučování sexuálních témat 49 (45,8 %) respondentů. Velmi nesmělou reakci žáků na toto téma zažívá 5 (4,7 %) pedagogů. Příjemné zjištění je, že s negativní reakcí na téma sexuální výchovy se nesetkal žádný pedagog, který se podílel na dotazníkovém šetření. Dva respondenti využili možnosti vlastní odpovědi. První z odpovědí zní: „pozitivní, pobavená, frajerská, zaujatá“ a odpověď druhého respondenta, který využil možnost vlastní odpovědi, je: „Obecně pozitivní, jsou ale třídy, kde jsou nesmělejší, jinde přímo nezastavitelní.“ Na těchto odpovědích respondentů rezonuje, že přímo žáci neprojevují nesouhlas se sexuální výchovou. Můžeme tedy předpokládat, že žáci se o sexuální výchovu chtějí zajímat a že její vyučování jim většinou vyhovuje a nemají při něm extrémně nesmělé pocity.

Jak by se dala zhodnotit reakce žáků na toto téma hodiny?

107 odpovědí

Obrázek 9 Reakce žáků na téma sexuální výchovy dle pedagogů

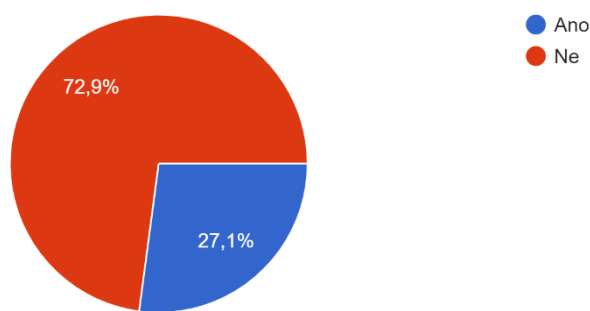
Pracujete v hodinách sexuální výchovy s metodickými listy?

Dle výsledných dat, znázorněných pomocí grafu (Obrázek 10), většina respondentů nepracuje s metodickými listy. Konkrétně se jedná o 78 (72,9 %) pedagogů. Reziduální počet respondentů, tedy 29 (27,1 %), naopak metodické listy v hodinách sexuální výchovy využívá.

Respondenty jsem také žádala o zaslání metodický listů, které využívají. Žádný z respondentů mi však svůj metodický list v rámci dotazníkového šetření nezaslal.

Pracujete v hodinách sexuální výchovy s metodickými listy?

107 odpovědí

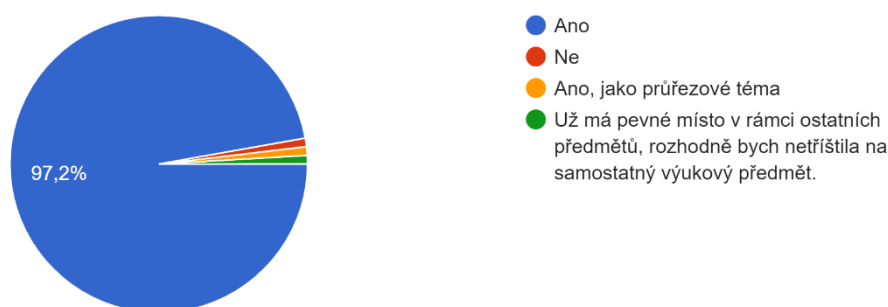
Obrázek 10 Práce respondentů s metodickými listy

Myslíte si, že sexuální výchova by měla mít na 2. stupni své pevné místo?

Z celkového počtu 107 odpovědí zastupuje 104 (97,2 %) respondentů ideu o pevném místě pro sexuální výchovu ve vyučování na druhém stupni základních škol. Pouze jeden respondent (0,9 %) uvedl, že pevné místo na druhém stupni základní školy by sexuální výchova mít neměla. Další dva respondenti využili možnosti vlastní odpovědi na otázku, z nichž jeden souhlasí s pevným místem sexuální výchovy ve vyučování na druhém stupni, ale pouze v průřezovém tématu a druhý respondent, se nechal slyšet, že: „Už má pevné místo v rámci ostatních předmětů, rozhodně bych netříštila na samostatný výukový předmět.“ Tyto odpovědi manifestují přání pedagogů, kteří se o témata sexuální výchovy zajímají, aby sexuální výchova měla na každé základní škole své pevné místo a díky tomu proběhla extenze další osvěty sexuální prevence mezi mladou generací a postupný zánik tabuizování sexuálních otázek v České republice.

Myslíte si, že sexuální výchova by měla mít na 2. stupni své pevné místo?

107 odpovědí

Obrázek 11 Názor respondentů na stabilní zařazení sexuální výchovy na 2. stupeň základních škol

4. Diskuse

Během zpracovávání rešerší jsem zjistila, že sexuální výchova má celkem značné zastoupení v teorii. Můžeme vyhledat tituly zabývající se prevencí sexuální výchovy, deskripcí sexuální výchovy z pohledu disparátních předmětů a jiné. Nejedná se výhradně o literaturu určenou pro druhý stupeň základních škol, značný podíl dostupné literatury je i pro nižší stupeň a mateřské školy. Avšak literatura o metodikách sexuální výchovy či přípravách na vyučovací hodinu s tímto tématem je velice omezena.

Abychom v praktické části mohli sledovat pouze odpovědi respondentů, kteří ve své praxi sexuální výchovu vyučují, bylo dotazníkové šetření výlučně pro pedagogy sexuální výchovy.

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo zjistit vztah pedagogů sexuální výchovy k jejich vyučování. Vybrané výsledky budu diskutovat v pořadí ve kterém respondenti odpovídali na otázky.

První otázka nám odhalila většinový podíl respondentů ženského pohlaví (83,3 %) z celkového souboru odvětví. Tento výsledek byl předpokládaný, jelikož ve školství je zaměstnáno k roku 2021/2022 více žen než mužů. Ženy na druhém stupni základních škol reprezentují více než dvě třetiny zaměstnanců (MŠMT, 2022, online). Věková kategorie respondentů je velice rozsáhlá. Pokud porovnáme zastoupení pedagogů, kteří vyučují sexuální výchovu, ve dvou věkových kategoriích – pod 40 let věku a nad 40 let věku – všimneme si značného nepoměru. Pedagogů, kterým je pod 40 let se dotazníkového šetření zúčastnilo 70 ze 107 respondentů. Konkluze otázky číslo dva je obdobná výstupním datům otázky číslo tři. Uvedené výsledky potvrdily předpoklad, že věk vyučujících sexuální výchovy je nižší, než je věkový průměr učitelů v České republice. Wagner ve svém článku cituje Roberta Plagu, (do prosince 2021 zastával mandát ministra školství) při projevu 1. prosince 2020: „*Průměrný věk učitelů v regionálním školství, kde již pracuje více než 151 tisíc, resp. v těch přepočtených úvazcích 172 tisíc, je poměrně vysoký a dosahuje 47,2 let*“ (Wagner, 2020, online). Je tedy patrné, že pedagogové nad 40 let přenechávají sexuální výchovu mladším generacím.

Výsledky ukazují, že vzdělávání pedagogů sexuální výchovy je kvalitní, většinou se tito učitelé vzdělávají v oboru výchova ke zdraví, avšak někteří se v těchto tématech nevzdělávají a spíše dají na své instinkty. Hřivnová (in: Mitlöhner & Prouzová, 2016) říká,

že od roku 2007 je vzdělávání pedagogů pro sexuální výchovu zahrnuto na vysokoškolských fakultách v oboru Výchova ke zdraví. Na základě její analýzy kurikulárních dokumentů je patrné, že největší vzdělání se dostane pedagogům sexuální výchovy právě při studiu tohoto oboru. Obor výchova ke zdraví lze studovat na pedagogických fakultách napříč republikou například Univerzita Karlova v Praze, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Masarykova univerzita v Brně a tak dále. Výsledky dosažené v mé diplomové práci částečně tuto analýzu vyvrací, jelikož téměř polovina respondentů se vzdělává samostudiem za použití internetu, literatury a různých vědeckých prací pro zdokonalení jejich výuky. V odpovědích dotazníkového šetření rezonovala zkušenost respondentů s výukou sexuálních témat na vysokých školách, včetně oboru Výchova ke zdraví. Výsledek otázky číslo 6: „V jakém předmětu sexuální výchovu zařazujete?“ není nijak překvapivý. Předmět výchova ke zdraví determinovalo pro sexuální výchovu 40,2 % respondentů. Dle Kubrichové (2005, online) je sexuální výchova zcela neoddelitelná od výchovy ke zdraví. Přírodopis zastává sexuální výchovu spíše z pohledu anatomie člověka, která se obvykle začíná vyučovat v 8. třídě. Vyučuje se zde především anatomie pohlavních orgánů, hormony a hygiena. V hodinách přírodopisu se sexuální výchova odráží například i v průřezovém tématu Multikulturní výchova, kde můžeme naplnit tematický okruh lidské vztahy (Doležalová, 2006, online). Do přírodopisu zařazuje sexuální otázky 21,3 % respondentů. Sexuální výchova se dle výsledků vyučuje také v občanské výchově. V tělesné výchově toto téma zcela zaniká, jelikož v tělesné výchově zařazuje tyto otázky pouze jeden respondent, i přestože dle RVP (2021) se v předmětu tělesné výchovy nachází učivo hygieny. U tělesné výchovy dívek se notně setkáváme s omluvenkami z důvodu menstruace. I toto téma je nutno s děvčaty na začátku školního roku prodiskutovat. Touto debatou zahajujeme výuku sexuální výchovy v předmětu tělesné výchovy. Dalšími předměty, ve kterých se sexuální výchova promítá spíše okrajově u malého procenta pedagogů, jsou například informatika, komunitní kruh, třídnické hodiny a jiné. Pokud vycházíme z Träubnera a Janíše (1999), kteří tvrdí, že ve školství není pro sexuální výchovu jako samostatný předmět místo, musíme ji využívat jako multipředmětovou disciplínu, která se prolíná ve většině předmětů. Tuto myšlenku potvrdily i výsledky dotazníkového šetření, ze kterých lze vydedukovat, že sexuální výchova se manifestuje v široké škále vyučovacích předmětů.

Zatímco se v České republice sexuální výchova nevnímá jako plnohodnotný předmět, dle Uzla (2010) se v Dánsku či Finsku sexuální výchova pravidelně začleňuje do

předmětu, který nese název výchova mezilidských vztahů a komunikace. Zde se kladou sexuální otázky pravidelně. Dle dotazníkového šetření se v českých školách sexuální výchova vyučuje v různém periodickém období. Nejčastější interval výuky sexuální výchovy, podpořený 30,8 % respondentů, je jednou ročně. Tudiž v porovnání se severským zemím, kde je sexuální výchova řazena mezi běžné předměty, je naše časová dotace pro tuto výchovu kriticky nízká. Ráda bych v této části uvedla myšlenku, že se zde může jednat o zařazování sexuální výchovy jednou ročně do vyučovacích bloků, které mohou čítat například čtyři vyučovací hodiny. Pozitivním výsledkem tohoto průzkumu je, že žádného z dotazovaných pedagogů neodradilo vyučování sexuální výchovy.

Pedagog má ve své pracovní době (40 hod/týden) určenou přímou a nepřímou pedagogickou činností. Přímou pedagogickou činností je myšlen čas, kdy učitel vede vyučovací hodinu. Těchto vyučovacích hodin má pedagog v plném pracovním úvazku 22. Zbýlých 18 hodin, je nepřímá pedagogická činnost, kdy se pedagog připravuje na přímou pedagogickou činnost, například: oprava testů, psaní příprav, tvoření metodických listů, aj. (Wagner, 2018, online). Více než 73 % dotazovaných odpovědělo, že jejich příprava na sexuální výchovu se nijak časově neliší od přípravy na obvyklou hodinu. Dalších 22 % respondentů svou nepřímou pedagogickou činnost prodlužují pro sestavení příprav na sexuální výchovu. Konsekvence pro tuto skupinu sexuálních pedagogů je prodloužená nepřímá pedagogická činnost a tím spojené přesažení rámce pracovní doby. Čtyři respondenti do přípravy na sexuální výchovu investují méně času než do přípravy obvyklého vyučování. Dle Červenkové (2013, online), která cituje Berlinera a jeho výzkum, tak pedagogové, kteří jsou ještě méně zkušení, nedokáží efektivně vyučovat bez přípravy jako pedagogové s delší praxí ve školství. V dotazníkovém šetření bylo zjištěno, že 60 učitelů, kteří vyučují sexuální výchovu mají pedagogickou praxi pod 7 let. Dá se tedy předpokládat, že tito kantoři si píší přípravy na hodiny sexuální výchovy. Téměř 74 % pedagogů věnuje přípravám na sexuální výchovu shodně času jako na obvyklou hodinu. Metodické listy využívá pouze 27 vyučujících sexuální výchovy z celkově 107 dotazovaných.

Dle Träubnera a Janíše (1999) je hromadná forma vyučování nejčastěji využívanou organizační formou ve vyučování. Tuto premisu potvrzují i výsledky dotazníkového šetření, 53,7 % respondentů využívá i při vyučování sexuální výchovy hromadnou formu. Ta je však jednou z těch nejméně aktivizačních forem. Žáci, kteří o výuku nemají zájem,

mají větší pravděpodobnost zůstat během hodiny pasivní (Nováková, 2014). V sexuální výchově dle Träubnera a Janiše (1999) nemá převládat hromadná organizační forma výuky. Výsledek dotazníkového šetření prezentuje, že více než polovina pedagogů i přes nepříznivost hromadné formy v sexuální výchově tuto formu vyučování využívá. V této výchově je totiž dle Träubnera a Janiše velmi důležitá kooperace žáka s učitelem. Hromadná forma výuky by měla být v sexuální výchově zastoupena minimálně. Skupinovou formu práce využívá více než 25 % učitelů. Tato forma je dle Träubnera a Janiše (1999) příznivá především z důvodu rozdělení skupin dle pohlaví. Méně používanými formami práce jsou formy individuální a specifické. Při individuální formě dbáme na ochranu soukromí žáka. Forma specifická praktikuje návštěvy externistů, exkurze a tak dále (Träubner & Janiš, 1999).

Sexuální výchova se zabývá několika tématy. Dle dotazníkového šetření učitelé nejčastěji vyučují témata týkající se sexuálního chování (onanie, masturbace, pohlavní styk) a sexuálního zdraví (druhy antikoncepce, HIV/AIDS a jiné pohlavní nemoci). Dalším oblíbeným tématem pro vyučování jsou vztahy mezi lidmi (rodina, partnerství, rodičovství). Následuje téma člověk (hygiena, anatomie) a nejméně se v sexuální výchově vyučuje téma osobních dovedností, do kterého spadá například řešení konfliktů v partnerství a tak dále. K těmto výsledkům bych chtěla uvést svou myšlenku, že v této době sociálních sítí a malého sociálního kontaktu by se žáci měli učit řešit a zvládat konflikty nejen ve vztahu. Rozvodovost v České republice sice stále klesá, a k roku 2020 se pohybuje na hranici 44 %, ovšem také klesá počet svateb (Český statistický úřad, 2021). Dle mého osobního názoru by pedagogové otázky partnerství měli vyučovat. Využijeme komparaci dat dotazníkového šetření o vyučovacích tématech v sexuální výchově s výsledky středoškolské unie, která svůj výzkum prováděla v roce 2020. Mezi hlavní témata vyučování uvádí i středoškolská unie pohlavní nemoci a antikoncepce, ovšem v druhém nejčastějším tématu se již výsledky rozcházejí. Středoškolská unie zmapovala, že v roce 2020 byly jedny z nejčastější témat vyučování v sexuální výchově vztahy mezi manželi a jejich řešení konfliktů (Středoškolská unie, 2020, online). Lze tedy předpokládat, že témata, jako vztahy mezi partnery začínají nahrazovat jiná témata pro vyučování sexuální výchovy.

47,7 % respondentů uvedlo, že žáci mají pozitivní reakce na vyučování sexuální výchovy. Pozitivní reakcí je zde myšlen zájem o výuku a aktivita v hodině s tématy sexuální

výchovy. Dalších 45,8 % uvedlo, že žáci berou hodinu pozitivně, i když mírně nesměle. Necelých 5 % respondentů uvedlo, že reakce žáků na toto téma hodiny je velice nesmělá. Dva respondenti (1,8 %) využili možnost vlastní odpovědi, z nichž první zněla „Obecně pozitivní, jsou ale třídy, kde jsou nesmělejší, jinde přímo nezastavitelní.“ Druhá vlastní odpověď měla následné znění: „pozitivní, pobavená, frajerská, zaujatá...“ Žádný z respondentů neoznačil, že žáci na hodinu sexuální výchovy reagují negativně. Web Pedagogické info (2022) cituje Johanu Nejedlovou z organizace Konsent, která šíří osvětu o modernějším vyučování sexu a partnerských vztazích. Podle Nejedlové žáci a studenti o sexuální výchovu stojí. Je nutné ji pouze správně uchopit a přenést do dnešní doby (Pedagogické info, 2022, online).

Dle dotazníkového šetření pedagogové stojí o to, aby sexuální výchova měla na druhém stupni základních škol své pevné místo. Pouze jeden z pedagogů vyjádřil nesouhlas. Jak jsem již výše zmiňovala, sexuální výchova má v České republice své místo v předmětech díky průřezovým tématům a multipředmětovým oborům. Ovšem v RVP není psaná přímo její časová dotace v určitých předmětech. Jak je z dotazníkového šetření patrné, pedagogové by o tuto reformu zájem měli a sexuální výchově v naší republice by dali pevné místo, stejně jako tomu je i v některých severských zemích.

5. Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na vyučování sexuální výchovy na druhém stupni základních škol. Hlavním cílem bylo zjistit, jak pedagogové sexuální výchovu vyučují a jaký mají vztah k téže výchově za pomoci dotazníkového šetření, kde probandi uvádí formy prací se žáky, předměty, ve kterých sexuální výchovu vyučují, jak se vzdělávají v této problematice a v neposlední řadě jaká věková kategorie vyučuje sexuální výchovu nejčastěji.

Vztah pedagogů k sexuální výchově se podařilo stanovit za pomoci dotazníkového šetření, na který odpovědělo celkem 107 pedagogů sexuální výchovy. Výsledná data jsou tedy z probandu pedagogů, kteří vyučují nebo za svůj život někdy vyučovali témata sexuální výchovy a lze je dále využít v závěru empirické části a zodpovědět s nimi výzkumné otázky, které byly v práci položeny a v následující části budou zodpovězeny.

Data z výsledků mé diplomové práce mohou být v praxi přínosné zejména pedagogům, kteří se sexuální výchovou chtějí zabývat a nemají představu, kam a v jakých formách sexuální výchovu zařadit. Dále tato data mohou být inspirací pro vedení základních škol a jejich podnícení pro častější zařazování sexuální výchovy do vyučování v rámci ŠVP. Tato práce může sloužit pedagogům sexuální výchovy k porovnání jejich vyučovacích hodin s výsledky dotazníkového šetření anebo sloužit jako motivace pro méně odhodlané pedagogy.

Závěr empirického výzkumu

Cílem diplomové práce bylo charakterizovat sexuální výchovu jako jedno z témat vzdělávání na 2. stupni základních škol. Na základě dotazníkového šetření zjistit vztah učitelů k vyučování sexuální výchovy.

Cíle empirického výzkumu byly zodpovězeny za pomoci dotazníkovému šetření a odpovědí probandů.

5.1. Výzkumná otázka 1

Jaké je vztah vyučujících sexuální výchovy k tomuto vyučování?

Zájem pedagogů o tuto výchovu v posledních letech stoupá. Ukazují to i data z výzkumu. Téměř **80 %** probandů se vzdělává v sexuální výchově a mají snahu navyšovat úroveň sexuální výchovy na jejich školách. Ke zlepšení efektivity vyučování využívá **49 %** probandů samostudium a dalších **24 %** se pro kvalitu vyučování sexuální výchovy zúčastní různých školení na toto téma. Efektivita vyučování dále závisí i na přípravě pedagoga do hodiny. Pokud je pedagog na vyučování připraven a má vytyčené cíle hodiny, je vyučování hodnotnější. Na hodinu sexuální výchovy se **74 %** probandů připravuje shodně jako na vyučování v obvyklé hodině. **22 %** probandů potřebují na přípravu do hodiny sexuální výchovy větší časovou dotaci a **4** probandi se na tyto hodiny připravují méně času než na obvyklou vyučovací hodinu. Lze předpokládat, že efektivita vyučovací hodiny probandů, kteří se na vyučování připravují shodně nebo více než na obvyklou vyučovací hodinu, je výrazně vyšší než u probandů, kteří se na tuto výchovu připravují méně času. Téměř **73 %** probandů ve svém vyučování nepoužívá metodické listy. Dalších **27 %** i přes nedostatek metodických listů na webových stránkách jej využívá. Lze tedy uvést, že většina pedagogů ve svém vyučování metodické listy nevyužívá a místo nich zařazuje jiné metody v hodině.

Vztah pedagogů k výuce sexuální výchovy můžeme hodnotit kladně, jelikož se vzdělávají v této problematice. Avšak jejich časová dotace pro zařazení sexuální výchovy do vyučování je alarmující. **31 %** pedagogů vyučuje sexuální výchovu pouze jednou za školní rok a téměř **20 %** učitelů ji začleňuje jednou za pololetí. Tato časová dotace pro tak rozsáhlé téma, jako je sexuální výchova, není dostačující a vztah pedagogů k navýšení časové dotace pro tuto výchovu není příznivý. Pozitivním zjištěním je, že žádného z probandů neodradilo vyučování sexuální výchovy a vždy v ní pokračoval. Tito učitelé jsou tedy odhodlaní sexuální osvětu šířit mezi žáky.

Většina pedagogů, která se zabývá sexuální výchovou na druhém stupni základních škol, souhlasí s konceptem pevného místa sexuální výchovy na školách. Tuto skutečnost si přeje **97 %** probandů. Pedagogové dle výchozích dat, vidí potenciál v sexuální výchově, intenzivně se o ni zajímají a jejich vztah k vyučování tohoto tématu je pozitivní.

5.2. Výzkumná otázka 2

Jaké jsou nejčastější využívané organizační formy práce?

Pedagogové sexuální výchovy se nijak neodlišují od průměru zahrnující všechny pedagogy, jelikož **54 %** probandů vyučují nejběžnější organizační formou ve školství – formou hromadnou, tato forma je však nejméně vhodná pro vyučování témat sexuální výchovy z důvodu nízkého individuálního zaměření. Téměř **40 %** probandů využívá formu skupinovou a specifickou. Efektivita výuky zde není podnícena speciálními formami práce, jelikož většina pedagogů sexuální výchovy využívá formu hromadné práce, která je ve většině případů již stereotypní. Ostatní probandi využívají formu individuální práce. Percentuální diference probandů není příliš vysoká, což lze brát jako pozitivní aspekt pro vývoj formy práce v hodinách sexuální výchovy.

5.3. Výzkumná otázka 3

Jak se vzdělávají učitelé, kteří sexuální výchovu zařazují do vyučování?

Vzdělávání v tématech sexuální výchovy se zúčastní **85** probandů z celkového počtu 107. Ostatní respondenti se v těchto tématech nevzdělávají nebo neměli možnost se vzdělávat. Dotazovaní, kteří se vzdělávají nebo vzdělávali v tématech sexuální výchovy nejčastěji využívají formu samostudia. Vzdělávací formu samostudia využívá téměř polovina respondentů a to **48,8 %**. K samostudiu se většinou využívá odborná literatura, videa nebo webináře. Druhou nejčastější formou vzdělávání vyučujících v sexuální výchovy je školení, kterého se zúčastnilo **24,4 %** respondentů. Školení mohou být buď s akreditací MŠMT nebo pouze soukromé od odborníků, jako jsem lékaři, pedagogové primární prevence nebo od učitelů, kteří se sexuální výchovou zabývají.

Dle nasbíraných dat je patrné, že prvotní iniciativa o vzdělávání v sexuální výchově jde přímo od pedagogů, kteří sexuální výchovu chtějí zařazovat do svých předmětů z toho důvodu se vzdělávají pomocí samostudia.

5.4. Výzkumná otázka 4

V Jakých předmětech se sexuální výchova nejčastěji zahrnuje do vyučování?

Výzkum prezentuje škálu vyučovacích předmětů, kde se vyučují témata sexuální výchovy. Probandi vyučují sexuální výchovu v předmětech, jako jsou přírodopis a občanská výchova. Pedagogové zařazují sexuální výchovu také do svých třídnických hodin, komunitního kruhu, či informatiky. Výběr předmětů, kde lze vyučovat sexuální výchovu, je opravdu rozsáhlý. Nejčastěji však učitelé zařazují sexuální výchovu pod předmět výchova ke zdraví, který je již součástí rozvrhu části škol v České republice. Tento předmět má i svůj studijní obor na řadě vysokých škol pod pedagogickými fakultami. Předmět výchova ke zdraví má ve svých osnovách témata sexuální výchovy přímo zařazena. Tudíž je zde pochopitelné, že **40,2 %** probandů se zaměřuje na témata sexuální výchovy právě v tomto předmětu.

SOUHRN

Diplomová práce byla zaměřena na pedagogy sexuální výchovy na druhém stupni základních škol. Teoretická část je zahájena popisem pedagoga sexuální výchovy a vlivem rodiny na sexuální výchovu. V kapitolách teoretické části se věnuji zejména vyučování sexuální výchovy, jejím organizačním formám, které jsem poté využila i do své praktické části v dotazníkovém šetření. V poslední kapitole teoretické části jsem uvedla obory, s kterými sexuální výchova souvisí a prolíná se jimi.

Praktická část a její výzkum zjišťoval věkové kategorie pedagogů zabývajících se tímto tématem. Výzkumem bylo zjišťováno, jaký mají vyučující sexuální výchovy vztah k tomuto vyučování, jaké organizační formy výuky používají při realizaci jejich vyučovacích hodin a v jakých předmětech sexuální výchovu zařazují.

V kapitole „Cíle“ byly stanoveny dvě výzkumné otázky. Ty se v závěru práce podařilo zodpovědět. Diskuse čtenářům přiblížila porovnání s jinými sesbíranými daty v literárních a internetových zdrojích.

Při výzkumu jsem se také setkávala s mnoho zpětnými vazbami. Při sdílení dotazníku ve skupině učitelů (*Učitelé+*) na sociální síti se vyvolala debata nejen o dotazníkovém šetření, ale také o vyučování sexuální výchovy. Pedagogové si zde vyměňovali názory a sdíleli doporučení na vyučování tohoto tématu. Vyměňovali si kontakty z důvodu konzultací či výměně příprav a metodických listů. Tedy nejen díky výsledkům výzkumu, ale i díky sdílení dotazníku a dotazování se digitální formou jsem podnítila několik pedagogů k šíření osvěty v tématech sexuální výchovy.

ODKAZY

Seznam použité literatury

Bhonsle, R. & Bhonsle, M. (2016). *Complete book of sex education*. Jaico Publishing House.

Bílý, J. (1995). *Výchova k občanství pro základní školy*. Praha: Fortuna.

Corneau, G. (2000). *Anatomie lásky*. Praha: Portál.

Čapek, R. (2013). *Učitel a rodič. Spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Praha: Grada Publishing a.s.

Giddens, A. (2012). *Sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha: Portál.

Horáková, Z. (1997). *Sexuální výchova na základních a středních školách. Sborník referátů z 2 celostátní konference konané 16. února 1996*. Hradec Králové: Gaudeamus.

Janiš, K. (2002). *Sexuální výchova – příspěvek k teorii a praxi*. Hradec Králové: Gaudeamus.

Janiš, K. (2005). *Úvod do sexuální výchovy*. Opava: Slezská univerzita.

Janiš, K., & Täubner, V. (1999). *Didaktika sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus.

Jarkovská, L. (2013). *Gender před tabulí. Etnografický výzkum genderové reprodukce v každodennosti školní třídy*. Praha a Brno: Sociologické nakladatelství SLON.

Kolář, Z. & Vališová, A. (2009). *Analýza vyučování*. Praha: Grada Publishing, a.s.

Machová, J. & Kubátová, D. (2015). *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada Publishing a.s.

Mitlöhner, M. (2006). *14. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu.

Mitlöhner, M. (2008). *16. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu.

Mitlöhner, M. & Prouzová, Z. (2016). *24. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu.

- Mitlöhner, M. & Prouzová Z. (2020). 28. *Celostátní kongres k sexuální výchově v České republice*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu.
- Namasaka, F. (2020). *The beauty of Sex Education: Concise and Comprehensive Answers to the 35 Frequently Asked Questions*. LAP LAMBERT Academic Publishing.
- Nováková, J. (2014). *Aktivizující metody výuky*. Praha: Katedra informačních technologií a technické výchovy.
- Novotná, L., Hříchová, M. & Miňhová J. (2012). *Vývojová psychologie*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- Ogedengbe, T., (2021). *Age to age guide to sex education*. Heart2World Publishing.
- Pastor, Z. (2007). *Sexualita ženy*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- Prouzová, Z. (2014). 6. *Moravský regionální kongres k sexuální výchově*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu.
- Průcha, J. (1994). *Moderní pedagogika*. Praha: Posrtál, s. r. o.
- Průcha, J., Walterová E. & Mareš, J. (2009). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.
- Pšenička, O. (1995). *Sexuální výchova v rodině*. Pardubice: Hnutí rodina, Hradec Králové: Nakladatelství ATD.
- Rašková, M. (2011). *Užití metod sexuální výchovy z pohledu historie a současnosti českého školství*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- Svatoš, T. (2002). *Rodinná a sexuální výchova: problémy, akcenty, souvislosti*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Svatoš, T. (2004). *Rodinná a sexuální výchova: dnešní reflexe a citlivá místa*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Šilerová, L. (2003). *Sexuální výchova. Jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. Grada Publishing a.s.

Štěrbová, D., Rašková, M., Procházka, I. & Prouzová, E. et al. (2012). *Sexuální výchova – multidisciplinární přístup*. Kovář Petr – CAT Publishing ve spolupráci se Společností pro plánování rodiny a sexuální výchovu.

Šulová, L., Fait, T., & Weiss, P. (2011). *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf.

Täubner, V. (1996). *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*. Praha: Trizonia.

Täubner, V. & Janiš, K. (1998). *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově*. Hradec Králové: Gaudeamus.

Uzel, R. (2006). *Sexuální výchova*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí.

Weiss, P. (2008). *Sexuální deviace: Klasifikace, diagnostika a léčba*. Praha: Portál.

Seznam použitých internetových zdrojů

Amnesty international. (2022). *Zákaz potratů v Polsku má i nadále devastující důsledky. Usiluje o jeho zrušení.* [cit. 21. 09. 2022]. Dostupné z <https://www.amnesty.cz/zprava/5301/undefined>

Burešová, A. (2017). In: Sociologický ústav AV ČR, V.V.I. *Sexualita*. [cit. 03. 11. 2022]. Dostupné z <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sexualita>

Červinková, I. (2013). *Výukové metody a organizace vyučování.* [cit. 03. 12. 2022]. Dstupné z <https://projekty.osu.cz/svp/opory/pdf-cervenkova-vyukove-metody-a-organizace-vyucovani.pdf>

Česká středoškolská unie. (2020). *Zpráva z průzkumu – sexuální výchova na školách.* [cit. 02. 12. 2022]. Dostupné z <https://stredoskolskaunie.cz/wp-content/uploads/2020/11/Zprava-z-pruzkumu-sexualni-vychova-na-strednich-skolach.pdf>

Český statistický úřad. (2021). *Sňatky a rozvody.* [cit. 02. 12. 2022]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>

Doležalová, O. (2006) *Pojetí vzdělávacího obsahu oboru Přírodopis.* [cit. 02. 12. 2022]. Dostupné z <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/930/pojeti-vzdelavaciho-obsahu-oboru-prirodopis.html#:~:text=Vzd%C4%9Bl%C3%A1vac%C3%AD%20obor%20P%C5%99%C3%ADrodopis%20je%20v%20RVP%20ZV%20sou%C4%8D%C3%A1st%C3%AD,neuv%C3%A1d%C3%AD%20jako%20st%C4%9B%C5%BEejn%C3%AD%20%C4%8D%C3%A1st%20vzd%C4%9Bl%C3%A1vac%C3%ADho%20obsahu%20u%C4%8Divo%20>

Éducation et Enseignement supérieur. *Sexuality education information for parents of student in elementary school.* [cit. 03. 11. 2022]. Dostupné z http://www.education.gouv.qc.ca/fileadmin/site_web/documents/education/adaptation-scolaire-services-comp/Feuillet-Parents-Sexualite-Primaire6-EN.pdf

Interdisciplinární vzdělávání pracovníků škol a školských zařízení v oblasti vzduchotechniky, *Jak se učit a jak učit.* [cit. 06. 3. 2023]. Dostupné z https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1688374

- Jarkovská, L. (2020). In: Feminismusczech – Náborový portál současného feminismu. *Sexuální výchova není v ČR v ohrožení, ale je stále co zlepšovat*. [cit. 06. 07. 2022]. Dostupné z <https://www.feminismus.cz/cz/clanky/sexualni-vychova-neni-v-cr-v-ohrozeni-ale-je-stale-co-zlepsovat>
- Kubrihtová, L. (2005). Sexuální výchova. [cit. 04. 12. 2022]. Dostupné z <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVHA/247/SEXUALNI-VYCHOVA.html>
- Majerčíková, J. (2011). In: Časopis pedagogika. *Rodina a jej dôvera k škole*. [cit. 06. 12. 2022]. Dostupné z <http://www.casopispedagogika.sk/rocnik-2/cislo-1/Majercikova.pdf>
- Metodický portál RVP. (2009). *Odpovědi na téma vzdělávací oblasti a obory*. [cit. 03. 11. 2022]. Dostupné z <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/p/6641/ODPOVEDI-NA-TEMA-VZDELAVACI-OBLASTI-A-OBORY.html>
- Nejedlová, J. (2022). In: Pedagogické info. *NPI ČR: Studenti mají zájem o sexuální výchovu. Jak na to?* Dostupné z <http://www.pedagogicke.info/2022/08/npi-cr-studenti-maji-zajem-o-sexualni.html>
- Rašková, M. (2011). *Užití metod sexuální výchovy z pohledu historie a současnosti českého školství*. [cit. 03. 11. 2022]. Dostupné z <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/16775/1/Raskova.pdf>
- Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. (2023). [cit. 13. 03. 2023]. Dostupné z <https://planovanirodiny.cz/>
- Statistická ročenka školství. (2022). *Výkonové ukazatele školního roku 2021/2022*. [cit. 07. 12. 2022]. Dostupné z <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>
- Sufrin, C. & Korn, A. (2009) *Tubární sterilizace – Bližší pohled na riziko otěhotnění*. [cit. 25. 11. 2022]. Dostupné z <https://www.tribune.cz/archiv/tubarni-sterilizace-blizsi-pohled-na-riziko-otehotneni/>
- Šonský, J., Bittner, L. & Grill, R. (2015). *Vasektomie- „nová“ možnost volby v mužské antikoncepci*. [cit. 25. 11. 2022]. Dostupné z https://www.vasektomiebezskalpelu.cz/images/clanky/Prehledovy_clanek_cj.pdf

Uzel, R. *Sexuální výchova v evropském kontextu*. [cit. 01. 12. 2022]. Dostupné z <http://dspace.specpeda.cz/bitstream/handle/0/1401/331-334.pdf>

Wagner, J. (2018). *MŠMT: Pracovní doba pedagogických pracovníků a rozsah přímé pedagogické činnosti*. [cit. 06. 12. 2022]. Dostupné z <http://www.pedagogicke.info/2018/09/msmt-pracovni-doba-pedagogickych.html>

Wagner, J. (2020). *Robert Plaga: Potýkáme se nedostatkem učitelů*. [cit. 07. 12. 2022]. Dostupné z <http://www.pedagogicke.info/2020/12/robert-plaga-potyrame-se-s-nedostatkem.html>

Zacharová, E. (2012). *Základy vývojové psychologie*. [cit. 28. 9. 2022]. Dostupné z <https://projekty.osu.cz/svp/opory/lf-zacharova-zaklady-vyvojove-psychologie.pdf>

Ostatní použité zdroje

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2010). *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách*. [cit. 08. 11. 2022]. Dostupné z <http://www.ceskaskola.cz/2010/04/doporuceni-msmt-k-realizaci-sexualni.html>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2021) *Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělání*. [cit. 08. 11. 2022] Praha. Dostupné z <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Výzkumný pedagogický ústav v Praze. (2004). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Stařeč: Infra.

Seznam příloh

Příloha I: 1. část dotazníku

Příloha II: 2. část dotazníku

Příloha III: 3. část dotazníku

Příloha IV: 4. Část dotazníku

Sexuální výchova na 2. stupni ZŠ

Vážení respondenti, jsem studentka Univerzity Hradec Králové. Téma mé diplomové práce se zabývá sexuální výchovou na 2. stupni ZŠ. Pokud jste někdy sexuální výchovu v jakékoliv formě vyučovali, žádám vás, abyste mi vyplnili dotazník, který zabere pár minut. Předem děkuji za ochotu.

Jste *

- ☐ Muž
- ☐ Žena

Věk *

- ☐ 20 - 26
- ☐ 27 - 34
- ☐ 35 - 40
- ☐ 41 - 50
- ☐ 50 a více

Jak dlouho učíte na ZŠ? *

- ☐ méně než 4 roky
- ☐ 4 - 7 let
- ☐ 8 - 12 let
- ☐ 13 - 20 let
- ☐ 21 - 30 let
- ☐ 30 let a více

Příloha II: 2. část dotazníku

Vzděláváte se nebo jste se vzdělával/a v tématech sexuální výchovy?

- ☐ Ano
- ☐ Ne

Pokud ano, vzdělával/a jste se pomocí:

- ☐ Samostudia
- ☐ Konzultace se sexuologem
- ☐ Konzultace s psychologem
- ☐ Konzultace s lékařem
- ☐ Školení
- ☐ Jiná...

V jakém předmětu sexuální výchovu zařazujete? *

- ☐ Občanská výchova
- ☐ Přírodopis
- ☐ Výchova ke zdraví
- ☐ Tělesná výchova
- ☐ Jiná...

Jak často vyučujete sexuální výchovu? *

- ☐ 1x - 2x za čtvrtletí
- ☐ 3x - 4x za čtvrtletí
- ☐ 1 za pololetí
- ☐ 1 za rok
- ☐ Zkusil/a jsem párkrát a nevyhovovalo mi to

Příloha III: 3. část dotazníku

Pokud jste se pouze pokusil/a o vyučování sexuální výchovy, co vás "odradilo"?

Text dlouhé odpovědi

Kolik času věnujete přípravě na hodinu sexuální výchovy ve srovnání s přípravou na obvyklou hodinu? *

- ☐ Více
- ☐ Shodně
- ☐ Méně

Jaké formy práce při vyučování sexuální výchovy používáte nejčastěji? *

- ☐ Hromadné
- ☐ Skupinové
- ☐ Párové
- ☐ Individuální
- ☐ Specifické (exkurze, video, návštěva externistů,...atd.)

Jaké téma v sexuální výchově nejčastěji vyučujete? (lze vybrat i více možností)

- ☐ Člověk (názvosloví, anatomie, hygiena,...atd.)
- ☐ Vztahy mezi lidmi (rodina, partnerství, rodičovství, typy lásky,...atd.)
- ☐ Osobnostní dovednosti (způsoby řešení konfliktu v partnerství,... atd.)
- ☐ Sexuální chování (pohlavní styk, právo odmítnutí, onanie,...atd.)
- ☐ Sexuální zdraví (druhy antikoncepce, HIV/AIDS,... atd.)

Příloha IV: 4. část dotazníku

Jak by se dala zhodnotit reakce žáků na toto téma hodiny? *

- ☐ Pozitivní
- ☐ Pozitivní, ale mírně nesmělá
- ☐ Velmi nesmělá
- ☐ Negativní
- ☐ Jiná...

Ve vašich hodinách sexuální výchovy jsou žáci spíše: *

- ☐ Aktivní
- ☐ Pasivní
- ☐ Záleží na třídě a tématu

Pracujete v hodinách sexuální výchovy s metodickými listy? *

- ☐ Ano
- ☐ Ne

Pokud ano, zaslal/a byste mi je, prosím, na email bizovadiplomka@gmail.com?

- ☐ Ano
- ☐ Ne

Myslíte si, že sexuální výchova by měla mít na 2. stupni své pevné místo?

- ☐ Ano
- ☐ Ne